

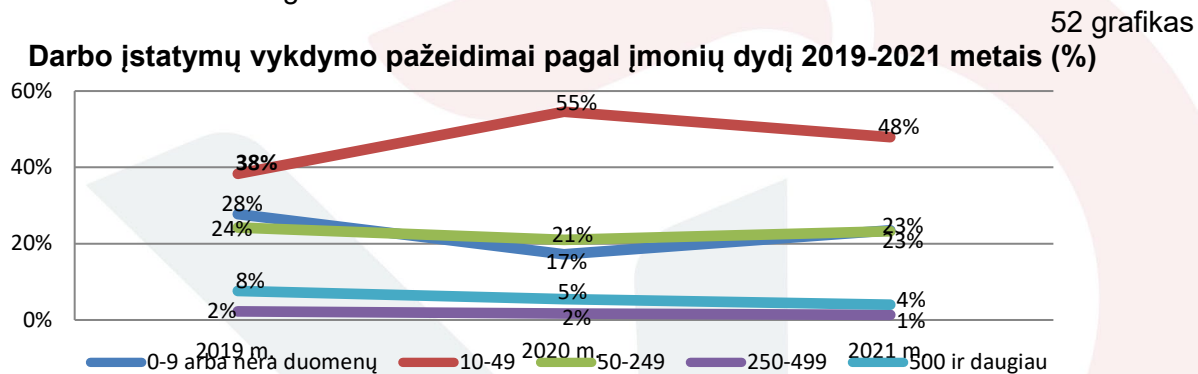
LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBINĖ DARBO INSPEKCIJA
PRIE SOCIALINĖS APSAUGOS IR DARBO MINISTERIJOS

DARBO RINKOS ŠEŠĖLIO MAŽINIMAS. KONTROLĖ, REZULTATAI IR TENDENCIJOS 2019-2021 M.

DARBO ĮSTATYMŲ IR KITŲ NORMINIŲ TEISĖS AKTŲ VYKDYMO KONTROLĖS REZULTATŲ ANALIZĖ

2021 m. daugiausia darbo įstatymų pažeidimų nustatyta įmonėse, kuriose dirbo nuo 10 iki 49 darbuotojų – jie sudarė apie 48 % nustatytų visų darbo įstatymų pažeidimų, t. y., lyginant su 2020 m., sumažėjo 7 % punktais, taip pat pažymėtina, kad VDI patikrinimų darbo įstatymų vykdymo klausimais šiame įmonių segmente 2021 m., palyginus su 2019 m., taip pat sumažėjo apie 4 %. 2019 m. darbo įstatymų pažeidimai įmonėse, kuriose dirbo iki 9 darbuotojų sudarė 24 % visų nustatytų darbo įstatymų pažeidimų skaičiaus, o 2020 m. mažėjo 7 % punktais ir sudarė 17 %, tačiau 2021 m. vėl padidėjo ir sudarė 23 % nustatytų visų darbo įstatymų pažeidimų. 2021 m. įmonėse, kuriose dirba 50-249 darbuotojai, nustatytų darbo įstatymų pažeidimų skaičius, lyginant su 2020 m. (21%), padidėjo 2 % punktais ir sudarė 23 % nustatytų visų darbo įstatymų pažeidimų, o patikrinimų darbo įstatymų vykdymo klausimais šiame įmonių segmente, lyginant su 2020 m., buvo atlikta apie 11 % daugiau. Be abejo, darbo įstatymų pažeidimų pokyčiai yra tiesiogiai sietini su VDI patikrinimų darbo įstatymų vykdymo klausimais skaičiaus ir struktūros pokyčiais, taip pat šių patikrinimų metu tikrintais klausimais. Atkreiptinas dėmesys, kad VDI 2021 m. patikrinimų darbo įstatymų vykdymo klausimais viso atliko 5312, o 2020 m. – 5528 (2019 m. – 8358), t. y. 2020-2021 m. atitinkamai apie 34-36 % mažiau, o tai tiesiogiai susiję su 2020-2021 m. paskelbtais karantiniais dėl COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos) pandemijos ir įvestais ribojimais, dėl kurių nebuvo vykdomi kontaktiniai patikrinimai, buvo atliekami inspekciniai veiksmai neišvykstant į ūkio subjektus, tiriami skundai ir pranešimai. Tačiau darbo įstatymų pažeidimų pokyčių 2019-2021 m. statistika rodo, kad labiausiai linkusios pažeisti darbo įstatymų reikalavimus, įskaitant ir nedeklaruoto darbo atvejus, labai mažos ir mažos įmonės, tai yra, tos įmonės, kuriose dirba iki 49 darbuotojų. Tiek 2019-2020 m., tiek ir 2021 m. įmonėms, kuriose dirba iki 49 darbuotojų, atitenka didžiausia VDI nustatytų darbo įstatymų pažeidimų dalis – 71 % (2020 m. – 72 %, 2019 – 66 %). Pažymėtina, kad ir patikrinimų darbo įstatymų vykdymo klausimais taip pat atliekama daugiausiai įmonėse, kuriose dirba iki 49 darbuotojų – 2021 m. buvo atlikta 83 % beveik visų patikrinimų, 2020 m. – 85 %, 2019 m. – apie 88%.

Pateikiama informacija apie nustatytus darbo įstatymų vykdymo pažeidimus pagal įmonių dydį 2019–2021 metais 52 grafike.

Šaltinis: Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos duomenys

Darbo įstatymų pažeidimų 2019 m. daugiausia buvo nustatoma apdirbamąjoje gamyboje, statybos ir prekybos sektoriniuose – atitinkamai 20 %, ir 18 % nustatytų darbo įstatymų pažeidimų, 2020 m. prekybos ir apdirbamosios gamybos sektoriniuose buvo stebimas darbo įstatymų pažeidimų sumažėjimas, atitinkamai sumažėjo 4 % ir 1 % punktais. Pažymėtina, kad 2021 m. prekybos ir statybos sektoriuose vėl daugiau buvo nustatyta darbo įstatymų pažeidimų, o tai susiję su 2021 m. vykdytais paskelbtų prastovų kontrolės patikrinimais.

Pažymėtina, kad 2020 m. darbo įstatymų pažeidimų statybos sektoriuje, lyginant su 2019 m., buvo nustatyta 6 % punktais mažiau (iš viso 12 % nustatytų darbo įstatymų pažeidimų). Tačiau statybos sektoriuje nustatomų darbo įstatymų pažeidimų skaičius 2021 m. padidėjo 4 % punktais ir sudarė 16 % nustatytų darbo įstatymų pažeidimų. VDI statybos sektoriaus įmonėse darbo įstatymų pažeidimų klausimais 2020 m. – 2484 patikrinimus, t. y., lyginant su 2019 m., beveik du kartus mažiau (4096 patikrinimai), o 2021 m. – 2280 patikrinimus, t. y., lyginant su 2020 m., beveik 8 % mažiau. 2020-2021 m. mažesnis atliktų patikrinimų skaičius darbo teisės pažeidimų klausimais susijęs su COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos) pandemija ir karantino metu įvestais apribojimais vykdyti kontaktinius patikrinimus. Tačiau pažymėtina, kad VDI, atsižvelgdama į statybos sektoriaus rizikingumą dėl daromų darbo teisės pažeidimų, 2021 m. šiame sektoriuje atliko beveik 43 % visų atliktų patikrinimų darbo įstatymų pažeidimų klausimais (5312 patikrinimai). Statybų sektoriuje 2021 m., kaip ir 2019-2020 m., daugiausiai yra nustatoma pažeidimų susijusių su darbo užmokesčio mokėjimu, jo organizavimu – šie pažeidimai sudaro apie 54 % statybos sektoriuje nustatytų darbo įstatymų pažeidimų. Atkreiptinas dėmesys, kad statybų sektoriuje 2019-2021 m. dominavo nelegalus darbas ir vykdoma neregistruota individuali veikla.

Pažymėtina, kad 2020 m. ženkliai išaugo nustatomų darbo įstatymų pažeidimų transporto ir saugojimo sektoriuje – jie sudarė 22 % nustatytų darbo įstatymų pažeidimų, t. y., lyginant su 2019 m., padidėjo 7 % punktais, tačiau 2021 m. sumažėjo ir sudarė 12 % nustatytų darbo įstatymų pažeidimų. Įvertinusi 2019 m. transporto ir saugojimo sektoriaus įmonių kontrolės rezultatus, gaunamus skundus bei pranešimus iš Lietuvos profesinių sąjungų Aljanso dėl transporto sektoriuje dirbančių užsieniečių užmokesčio bei darbo ir laiko apskaitos pažeidimų, bei siekdama nustatyti nedeklaruoto darbo pažeidimus, VDI 2020-2021 m. šio sektoriaus įmonių kontrolei skyrė didelį dėmesį. 2020 m. atliktų patikrinimų skaičius darbo įstatymų pažeidimų klausimais transporto ir saugojimo sektoriuje sudarė 8,6 % (474 patikrinimai). 2021 m. patikrinimų skaičius darbo įstatymų pažeidimų klausimais transporto ir saugojimo sektoriuje sudarė 7,9 % atliktų patikrinimų (418 patikrinimų) ir, lyginant su 2019 m. (4,9 %, 414 patikrinimų iš 8358 atliktų patikrinimų darbo teisės pažeidimų klausimais), padidėjo 5% punktais, nors lyginant su 2020 m., neženkliai sumažėjo, t. y. 0,7 % punktais.

Atsižvelgiant į atliktą duomenų apie kelių transporto sektoriaus įmonių veiklą analizę, įvertinus įmonėse didelį skaičių darbuotojų, kurie ilgą laiką turi nedraudiminius laikotarpius, vidutinio darbo užmokesčio dydžio bei kitų rodiklių tendencijas, taip pat sąlygas dėl galimų prielaidų atsirasti netinkamam darbuotojų darbo ir poilsio režimo organizavimui, viršvalandinio bei darbo poilsio dienomis apmokėjimo apskaitymu, įvertinus šiuos faktus bei atsižvelgiant į galimas rizikas dėl nedeklaruoto darbo apraiškų transporto sektoriuje, 2019-2021 m. buvo tikrinama ar transporto sektoriaus įmonėse tinkamai nustatomas darbo laiko ir poilsio režimas, ar nemokamos atostogos suteikiamos Lietuvos Respublikos darbo kodekse nustatytais pagrindais, ypatingas dėmesys buvo skiriamas asmenų iš trečiųjų šalių įdarbinimo tvarkos pažeidimų nustatymui. 2021 m. VDI transporto sektoriaus įmonėse, bendradarbiaudama su Lietuvos transporto saugos administracijos prie Susisiekimo ministerijos darbuotojais, vykdė bendrus kontrolės veiksmus, taip pat atliko tikrintų įmonių rekontrolę bei patikrino, kaip įmonės atsiskaitė su darbuotojais ar darbo ir poilsio laiko apskaitos sistemos atitinka Lietuvos Respublikos darbo kodekso (toliau –DK) normas. Šiam tikslui pasiekti Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus 2021 m. vasario 4 d. įsakymu Nr. EV-36 „Dėl darbo ir poilsio laiko reikalavimų laikymosi krovininio kelių transporto sektoriaus įmonėse teminės ataskaitos patvirtinimo“ patvirtinta specialioji darbo ir poilsio laiko reikalavimų laikymosi krovininio kelių transporto įmonėse teminė ataskaita, kuria vadovaujantis buvo vykdomi patikrinimai šios ekonominės veiklos įmonėse.

Prekybos sektorius ir toliau lieka vienu iš rizikingiausių dėl daromų darbo įstatymų pažeidimų. Tokią tendenciją, kad prekybos sektoriaus įmonės yra linkusios daryti darbo įstatymų pažeidimus, galima paaiškinti tuo, kad prekybos sektoriaus ir su paslaugų teikimu susijusios įmonės turi galimybes neapskaityti visų gaunamų pajamų ir jas naudoti darbo užmokesčiui „vokeliuose“, o siekdamos išvengti su darbo santykiais susijusių mokesčių, nežymėti viso dirbto darbo laiko, neapskaityti viršvalandinio ir naktinio darbo, darbą organizuoti poilsio dienomis ir pan., t. y. nelegalų darbą keisti įvairiomis nedeklaruoto darbo formomis. 2020-2021 m., kai daug

smulkaus ir vidutinio dydžio prekybos sektoriaus įmonių dėl karantino ribojimų buvo priverstos paskelbti prastovas, o prekybą organizavo internetinėje erdvėje, tapo sunkiai kontroliuojamos dėl galimai daromų darbo įstatymų pažeidimų, pvz., kai darbas organizuojamas paskelbus prastovas. Analogiška situacija ir kituose su paslaugų teikimu gyventojams susijusiuose sektoriuose – apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų, administracinės ir aptarnavimo, žmonių sveikatos priežiūros ir socialinio darbo bei kitose aptarnavimo veiklose, kuriuose nuo 2020 m. pastebėtas ženklus nustatytų darbo įstatymų pažeidimų augimas, t. y. nuo 2019 m. buvusių 24 % iki 28 % nustatytų darbo įstatymų pažeidimų 2020 m. 2021 m. nustatyti darbo įstatymų pažeidimai jau sudarė 34 % nustatytų darbo įstatymų pažeidimų. Pažymėtina, kad paslaugų sektoriaus įmonės, kuriose dažniausiai nustatomi darbo įstatymų pažeidimai, yra tos, kuriose dirba iki 49 darbuotojų, ir kaip jau minėjome, šiame segmente daugiausiai ir buvo 2021 m. nustatyta darbo įstatymų pažeidimų.

Apdirbamosios gamybos sektoriuje 2019-2021 m. buvo nustatyta atitinkamai 20 %, 19 % ir 18 % nustatytų darbo įstatymų pažeidimų, t. y. nustatytų pažeidimų skaičius neženkliai mažėja, nors 2021 m. atliktų patikrinimų skaičius darbo įstatymų pažeidimų klausimais padidėjo iki 13,6 % atliktų patikrinimų skaičiaus (2019 m. – 9,4 % ir 2020 m. – 10 %). Patikrinimų darbo įstatymų pažeidimų kontrolės klausimas padidėjimas 2020-2021 m. susijęs su VDI vykdyta prastovų prevencija ir kontrole.

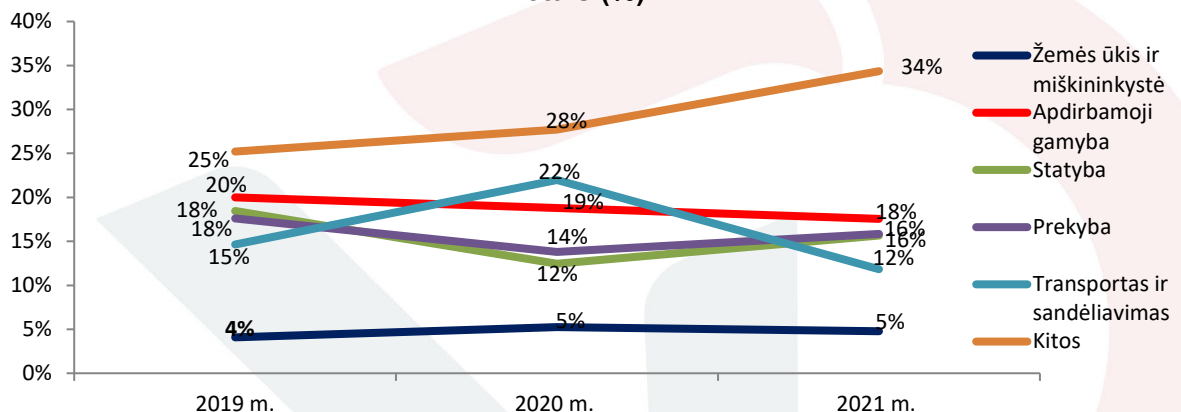
Darbo įstatymų pažeidimų mažiausia yra nustatoma žemės ūkio ir miškininkystės sektoriuose; 2019 m. šiuose sektoriuose jie sudarė ne daugiau 4 % visų nustatytų darbo įstatymų pažeidimų, o nuo 2020 m. pradėjo augti, ir 2020-2021 m. sudarė 5 % visų nustatytų darbo įstatymų pažeidimų. VDI Žemės ūkyje ir miškininkystėje darbo įstatymų pažeidimų klausimais 2019 m. atliko 435 patikrinimus, 2020 m. – 398 patikrinimus, o 2021 m. – 363 patikrinimus, t. y. nors patikrinimų skaičius mažėja, tačiau nustatomų darbo įstatymų pažeidimų skaičius auga. Pažymėtina, kad VDI inspektoriai, atlikdami patikrinimus tiek pas ūkininkus, tiek žemės ūkio bendrovėse, nustatę pažeidimus, susijusius su darbo ir poilsio laiko grafikų sudarymu, nesiekė bausti, tačiau konsultavo ir rašė Reikalavimus pašalinti pažeidimus, suteikė įvairaus pobūdžio konsultacijas darbo teisės klausimais. Tačiau žemės ūkis ir miškininkystė, kaip rizikingos šakos, bus stebimos bei kontroliuojamos ir 2022 m., siekiant nustatyti nelegalaus darbo faktus bei Lietuvos Respublikos žemės ūkio ir miškininkystės paslaugų teikimo pagal paslaugų kvitą įstatymo nuostatų poveikį nelegalaus darbo tendencijoms bei stebėti, ar žemės ūkyje darbo santykiai nėra keičiami paslaugų teikimu pagal žemės ūkio ir miškininkystės paslaugų kvitus.

Nustatomų darbo įstatymų pažeidimų skaičiaus kitimas susijęs su VDI nuolatine atitinkamų sektorių įmonių stebėseną ir kontrole. Kiti labai svarbūs faktoriai – tai 2020-2021 m. paskelbti karantinai, įmonių veiklų apribojimai, prekybos vykdymas internetu, paskelbtos prastovos, o visa tai apsunkino kontrolės veiksmų vykdymą. Pasiiekti darbo įstatymų pažeidimų kontrolės ir prevencijos gerus rezultatus 2020-2021 m., net esant dėl COVID-19 ligos ir paskelbto karantino buvusiems apribojimams vykdyti kontaktinius patikrinimus, VDI galėjo, nes pagerėjo rizikingų įmonių patikrinimams atranka ir jų atlikimo planavimas.

Pateikiama informacija apie darbo įstatymų pažeidimus pagal įmonių ekonominės veiklos rūšis 2019-2021 metais 53 grafike.

53 grafikas

Nustatyti darbo įstatymų pažeidimai pagal įmonių ekonominės veiklos rūšis 2019-2021 metais (%)

Šaltinis: Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos duomenys

2019 m. darbo ir poilsio laiko režimo pažeidimai sudarė 45 % visų VDI nustatytų darbo įstatymų pažeidimų, ir tai didžiausia procentinė reikšmė per 2019-2021 m. laikotarpį. Nuo 2019 m.

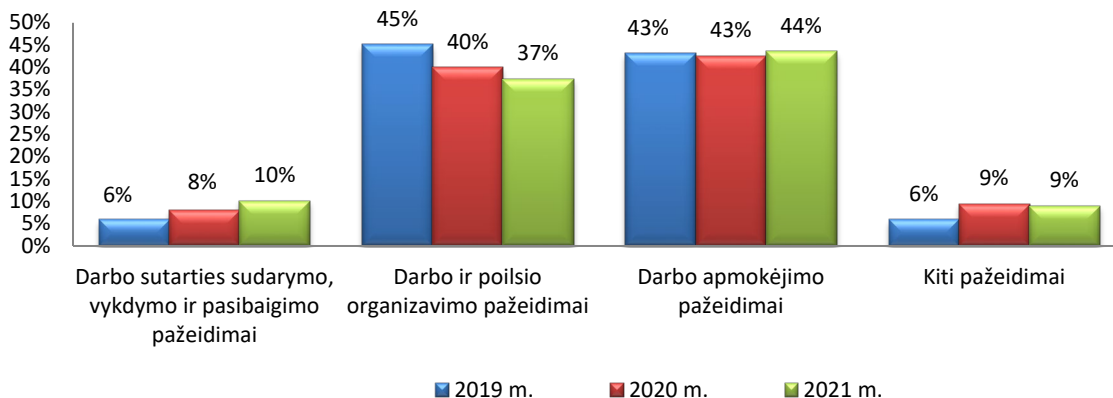
darbo ir poilsio laiko režimo pažeidimai pradėjo mažėti, ir 2021 m., lyginant su 2019 m., sumažėjo 8 % punktais ir sudarė 37 % nustatytų pažeidimų.

Darbo apmokėjimo pažeidimai (neteisingo viršvalandinio ir nakties darbo bei už darbą poilsio ir švenčių dienomis apmokėjimo) 2019-2020 m. sudarė 43 % visų VDI nustatytų darbo įstatymų pažeidimų, o 2021 m. padidėjo ir sudarė 44 % nustatytų darbo įstatymų pažeidimų. Darbo apmokėjimo pažeidimų didėjimui turėjo įtakos 2013 m. įsteigto darbo ginčų komisijų instituto veikla, kurio vienas iš sukūrimo tikslų buvo efektyvus, greitas, paprastas ir nemokamas darbuotojų teisių gynimo procesas, tai, kad vis daugiau darbuotojų kreipiasi į darbo ginčų komisijas. Pažymėtina, kad VDI 2021 m. daugiau gavo skundų, anoniminių pranešimų dėl darbo ir poilsio laiko režimo ir darbo apmokėjimo pažeidimų, todėl VDI atliko daugiau patikrinimų, kurių metu buvo tikrinama kaip darbdaviai laikosi darbo ir poilsio laiko režimo, ar tinkamai yra apskaitomas viršvalandinis ir nakties darbas, darbas poilsio ir švenčių dienomis bei teisingai ir laiku apmokama už darbą. Atsižvelgiant į tai, kad 2021 m. darbo ir poilsio laiko režimo ir darbo apmokėjimo pažeidimai sudarė vis dar didžiausią dalį (apie 81 %) nustatytų darbo įstatymų pažeidimų, darytina išvada, kad nelegalus darbas ir toliau yra keičiamas įvairiomis nedeklaruoto darbo formomis – nežymimas dirbtas darbo laikas, neapskaitomas viršvalandinis ir naktinis darbas, darbai organizuojami poilsio dienomis, neįforminant to nustatyta tvarka, nesilaikoma darbo ir poilsio laiko reikalavimų, netinkamai įforminamos darbo sutarties sąlygos, tuo pačiu neapmokama darbuotojui už darbą bei nesumokami nustatyti mokesčiai. Atkreiptinas dėmesys, kad 2020-2021 m. COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos) pandemija ir užsitęsęs karantinas, jo metu taikomi verslo apribojimai, mokamos subsidijos už prastovas, sudarė prielaidas didėti darbo sutarties sudarymo, vykdymo ir pasibaigimo pažeidimams, kurie 2021 m. sudarė 10 % nustatytų pažeidimų (2020 m. – 8 %, 2019 m. – 6 %). Pažymėtina, kad 2020-2021 m. buvo nustatyti atvejai, kai darbdaviai, gaudami subsidijas už darbuotojų prastovas, vertė juos dirbti, nemokėjo darbo užmokesčio, neapskaitydavo dirbto darbo laiko.

Pateikiama informacija apie nustatytų darbo įstatymų pažeidimų pobūdį 2019-2021 m. 54 grafike.

54 grafikas

Darbo įstatymų vykdymo pažeidimų pasiskirstymas pagal pobūdį 2019-2021 metais (%)

Šaltinis: Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos duomenys

VDI, Laikinojo įdarbinimo įmonių atitikties kriterijams, kuriuos turi atitikti laikinojo įdarbinimo įmonė, nustatymo tvarkos aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. birželio 21 d. nutarimu Nr. 496 „Dėl Lietuvos Respublikos darbo kodekso įgyvendinimo“ (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. liepos 29 d. nutarimo Nr. 843 redakcija), pagal pateiktus įmonių pranešimus apie laikinojo įdarbinimo įmonės atitiktį nustatytiems kriterijams ir ketinimą pradėti vykdyti laikinojo įdarbinimo veiklą, nustatyta tvarka vertino ar įmonės, pateikusios prašymus įtraukti jas į laikinojo įdarbinimo įmonių sąrašą (toliau – Sąrašas), atitinka DK 72¹ straipsnyje nustatytus kriterijus. Tuo tikslu buvo peržiūrėti VDI, Registrų centro, Administracinių nusižengimų registro ir „Sodros“ duomenys, pateikti užklauskimai dėl įsiskolinimų valstybės biudžetui Valstybinei mokesčių inspekcijai per „Mano VMI“ informacinę sistemą. VDI per 2021 m. priėmė 150 sprendimų (2020 m. – 178; 2019 m. – 99) įtraukti įmones į Sąrašą, kuris nustatyta tvarka papildomas ir skelbiamas VDI interneto svetainės (www.vdi.lt) rubrikoje „Laikinasis įdarbinimas“, t. y. 16 % mažiau negu 2020 metais. Įmonių, kurios nori vykdyti nustatyta tvarka laikinojo įdarbinimo veiklą, mažėjimas galimai sąlygotas to, kad labai daug įmonių buvo įtraukta į Sąrašą 2020 m., t. y. net 80 % daugiau negu 2019 metais. Taip pat svarbus veiksnys įtakojęs laikinojo įdarbinimo įmonių augimą buvo 2021 m. II pusmetį didžiosios dalies verslo veiklos ribojimų dėl COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos)

pandemijos ir karantino panaikinimas. Pagal įmonių pateiktus prašymus, iš laikinojo įdarbinimo sąrašo 2020 m. buvo išbrauktos 28 laikinojo įdarbinimo veiklą vykdžiusios įmonės (2020 m. – 33; 2019 m. – 17).

Vadovaujantis DK 72¹ straipsnio 3 dalimi, įmonės, įtrauktos į Sąrašą, kiekvienais kalendoriniais metais iki liepos 15 dienos turi pateikti VDI pranešimą, kad pranešimo pateikimo dieną jos atitinka laikinojo įdarbinimo įmonėms taikomus kriterijus ir ketina tęsti laikinojo įdarbinimo veiklą. Tad VDI parengė Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus 2021 m. birželio 14 d. įsakymą Nr. EV-134 „Dėl laikinojo įdarbinimo įmonių atitikties nustatytiems kriterijams ir ketinimo tęsti laikinojo įdarbinimo veiklą pranešimo pateikimo Lietuvos Respublikos valstybinei darbo inspekcijai“. Į Sąrašą įtraukta 281 įmonė buvo informuota apie pareigą iki 2021 m. liepos 15 d. prisijungus prie VDI Elektroninių paslaugų darbdaviams sistemos atsakyti į pranešimą apie laikinojo įdarbinimo įmonės atitiktį nustatytiems kriterijams ir ketinimą tęsti laikinojo įdarbinimo veiklą. Šį pranešimą pateikė 131 laikinojo įdarbinimo įmonė, iš jų 13 įmonių deklaravo, kad neketina tęsti laikinojo įdarbinimo veiklos. Įmonėms, nepateikusioms pranešimo apie ketinimą tęsti laikinojo įdarbinimo veiklą, 2021 m. rugsėjo mėn. buvo išsiųstas Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus raštas, kuriuo buvo priminta pareiga pateikti minėtą pranešimą bei nustatytas papildomas terminas (2021 m. spalio 8 d.) šiai pareigai įvykdyti. Po pakartotinio priminimo 24 laikinojo įdarbinimo įmonės pranešė apie ketinimą tęsti laikinojo įdarbinimo veiklą, tuo tarpu net 119 laikinojo įdarbinimo įmonių šios pareigos neįvykdė, todėl buvo išbrauktos iš Sąrašo.

2021 m. laikinojo įdarbinimo įmonėse buvo atlikti 78 patikrinimai ir inspekciniai veiksmai (skundų ar pranešimų, neišvykstant į ūkio subjektą, tyrimai, konsultaciniai seminarai ir kt.). Patikrinimų metu laikinojo įdarbinimo įmonėms buvo surašyta 10 reikalavimų pašalinti pažeidimus R1, kuriuose nurodyta 16 pažeidimų (5 darbo teisės ir 11 darbuotojų saugos ir sveikatos norminių teisės aktų pažeidimai). Patikrinimų metu pažeidėjams buvo surašyta 18 administracinių nusižengimų protokolų ir pažeidimų protokolų juridiniams asmenims (toliau – pažeidimų protokolas) pagal Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymą (toliau – UĮ), iš jų 5 pagal ANK 96 str. (Darbo įstatymų, darbuotojų saugos ir sveikatos norminių teisės aktų pažeidimas), po 2 administracinių nusižengimų protokolus pagal ANK 97 str. 1 d. (Pranešimo apie nelaimingus atsitikimus darbe ar profesines ligas arba nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų ištyrimo tvarkos pažeidimas), ANK 99 str. 1 d. (darbo užmokesčio apskaičiavimo ir mokėjimo tvarkos pažeidimai) ir ANK 100 str. 1 d. (darbo laiko apskaitos pažeidimai) bei 4 pažeidimų protokolus pagal UĮ 57 str. 1 ir 2 d. (nedeklaruotas darbas). 2021 m. VDI ir teismai laikinojo įdarbinimo įmonėms skyrė 4485 Eur baudų.

Stebima tendencija, kad prašymus įtraukti įmones į laikinojo įdarbinimo įmonių sąrašą pateikia įmonės, kurių vadovai yra užsienio piliečiai, įmonės Juridinių įmonių registre būna neseniai registruotos, t. y. iki prašymo pateikimo dienos nevykdė veiklos, neturi darbuotojų, tik akcininką arba paskirtą direktorių. Pastebėtina, kad labai mažai į Sąrašą įtraukiama įmonių, kurių pagrindinė ekonominė veikla yra įdarbinimo agentūrų veikla, laikinojo įdarbinimo agentūrų veikla ar kitas darbo jėgos teikimas.

Pažymėtina, kad tik mažiau nei 50 proc. laikinojo įdarbinimo įmonių, kurios įtrauktos į laikinojo įdarbinimo įmonių sąrašą, tinkamai vykdo teisės aktuose nustatytas prievolės teikti VDI informaciją – apie ketinimą tęsti laikinojo įdarbinimo veiklą, paskutinę pusmečio dieną pagal darbo sutartis įdarbintų faktinį laikinųjų darbuotojų skaičių, apie nutrauktą laikinojo įdarbinimo veiklą, Tokie faktai, kai laikinojo įdarbinimo įmonės neteikia VDI informacijos, ilgą laiką po įtraukimo į sąrašą nevykdo laikinojo įdarbinimo veiklos, arba veiklą vykdo labai trumpai, sukelia pagrįstus klausimus kokiais tikslais įmonės siekia būti įtrauktos į sąrašą.

2021 m. VDI sulaukia vis daugiau prašymų išduoti rašytines pažymas apie tai, kad įmonės yra įtrauktos į VDI administruojamą laikinojo įdarbinimo įmonių sąrašą. Šie dokumentai laikinojo įdarbinimo įmonėms yra reikalingi dėl laikinojo įdarbinimo veiklos kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse (dažniausiai – Vokietijoje), o tai leidžia daryti išvadą, kad vis daugiau laikinųjų darbuotojų dirba ne Lietuvoje, o yra siunčiami pas darbo naudotojus kitose Europos Sąjungos valstybėse arba įmonės vykdo tarpininkavimo įdarbinant veiklą.

NELEGALUS IR NEDEKLARUOTO DARBO BEI NEDEKLARUOTOS SAVARANKIŠKOS VEIKLOS DARBO KONTROLĖS REZULTATŲ ANALIZĖ

Nelegalus ir nedeklaruotas darbas vertintinas kaip vienas sunkiausių darbo įstatymų pažeidimų, paneigiantis esmines imperatyvias darbo įstatymų nuostatas. Nelegalus ir

nedeklaruotas darbas pažeidžia konstitucines žmogaus teises turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, gauti teisingą apmokėjimą už darbą ir socialinę apsaugą nedarbo atveju (Lietuvos Respublikos Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalis), iškreipia padėtį darbo rinkoje, sudaro sąlygas atsirasti nesąžiningai konkurencijai.

VDI, įgyvendindama Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos įstatyme jai deleguotas funkcijas ir vykdydama nelegalaus ir nedeklaruoto darbo, nelaimingų atsitikimų darbe, profesinių ligų, darbuotojų saugos ir sveikatos norminių darbo teisės aktų pažeidimų prevenciją ir Lietuvos Respublikos darbo kodekso, darbuotojų saugą ir sveikatą bei darbo santykius reglamentuojančių įstatymų ir kitų norminių teisės aktų kontrolę, analizavo ir vertino VDI turimus bei iš kitų šaltinių gaunamus ūkio subjektų veiklos duomenis, taip pat VDI gautus skundus dėl ūkio subjektų galimų pažeidimų bei nustatytus pažeidimus.

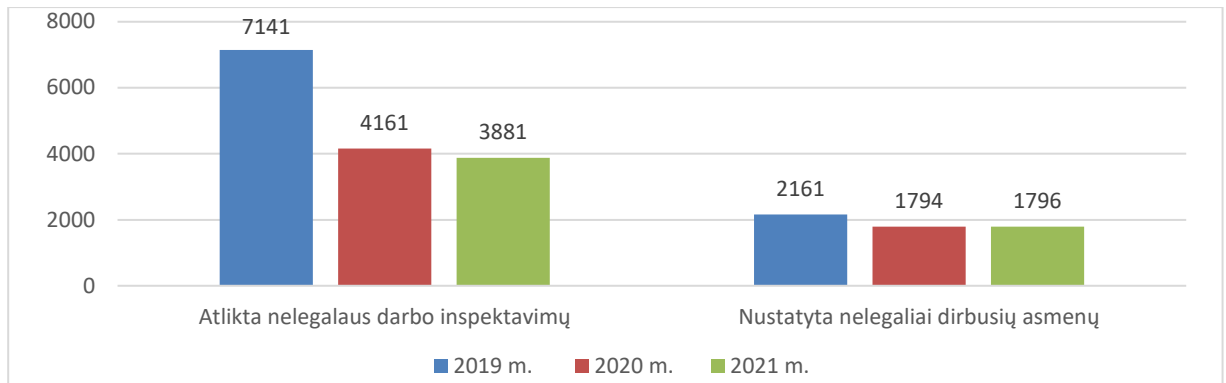
Nelegalaus ir nedeklaruoto darbo bei vykdomos neregistruotos savarankiškos veiklos (toliau – nelegalus (neteisėtas) darbas) kontrolė ir prevencija yra VDI prioritetinė veiklos sritis, tuo tikslu VDI aktyviai vykdė rizikingų ūkio subjektų tikslinius tikrinimus, siekdama išaiškinti nelegalaus (neteisėto) darbo faktus bei darbo ir poilsio laiko apskaitos pažeidimus.

Siekiant taupyti valstybės biudžeto lėšas, racionaliau naudoti ribotus VDI žmogiškuosius resursus bei netrukdyti sąžiningo verslo veiklai, 2021 metams buvo iškeltas tikslas ir toliau didinti nelegalaus darbo kontrolės rezultatyvumą (patikrinimų, kurių metu nustatyti nelegalaus darbo atvejai, skaičiaus santykis su visų atliktų patikrinimų nelegalaus darbo srityje skaičiumi). Šiam tikslui pasiekti dar labiau buvo sustiprintas pasirengimas nelegalaus darbo kontrolės patikrinimams, iš anksto analizuojant tiek VDI, tiek kitų kontrolės įstaigų turimus duomenis ir sukauptą informaciją, kruopščiai atsirenkant pačius rizikingiausius tikrintinus ūkio subjektus bei objektus, taip pat išplėstas bendradarbiavimas su kitomis kontrolės įstaigomis. VDI tinkamai įvertino galimas rizikas dėl 2020-2021 m. COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos) pandemijos ir karantino, jo metu taikomų verslo apribojimų atsirandančius neigiamus padarinius – nedarbo lygio augimą, darbdavių ir ieškančių darbo abipusį suinteresuotumą nelegaliam ir neteisėtam darbui, išaugusias nedarbo išmokas, socialines pašalpas ir kt., kurios tam tikrais atvejais prisideda ir prie skatinimo dirbti nelegaliai (neteisėtai), ir sustiprino nelegalaus (neteisėto) darbo kontrolę. Pažymėtina, kad siekdami atsirinkti rizikingiausius statybos objektus, kuriuose galimai dirbama nelegaliai, VDI Vilniaus skyriaus darbo inspektoriai vykdė statybos objektų stebėseną bepiločio orlaivio (drono) pagalba, kas leidžia tinkamai užfiksuoti, iširti ir (ar) atskleisti administracinius nusižengimus ir kitus teisės pažeidimus. Atkreiptinas dėmesys, kad 2021 m. buvo papildomai nupirkti 4 bepiločiai orlaiviai (dronai), kuriuos gavo VDI Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Panevėžio skyriai. 2022 m. numatoma bepiločius orlaivius (dronus) naudoti atliekant patikrinimus ne tik statybose, bet ir žemės ūkio bei miškininkystės ekonominės veiklos sektoriuose. Be to, vykdydami nelegalaus darbo kontrolės patikrinimus, darbo inspektoriai intensyviai naudojo papildomą asmenų identifikavimo priemonę – veido atvaizdą, kuri yra labai naudinga. Siekiant pagerinti ūkio subjektų veiklos priežiūros kontrolę ir surinkti objektyvius įrodymus, buvo vykdomi ir kontroliniai pirkimai, ypač, kai įvairias paslaugas teikė savarankiškai dirbantys fiziniai asmenys. Visi šie aspektai leido VDI viršyti planinį nelegalaus darbo kontrolės rezultatyvumo rodiklį. Nelegalaus darbo kontrolės rezultatyvumas nelegalaus darbo atvejų skaičiui įvertinti (nelegalaus darbo nustatytų nelegaliai (neteisėtai) dirbusių asmenų atvejų ir nelegalaus (neteisėto) darbo patikrinimų skaičiaus santykis) 2021 m. – 37,2%, t. y. 1,2 % punktais didesnis negu planinis (36 %). 2021 m., lyginant su 2019 m., patikrinimų, kurių metu buvo vykdyta nelegalaus ir nedeklaruoto darbo bei nedeklaruotos savarankiškos veiklos, taip pat užsieniečių įdarbinimo ir informavimo tvarkos pažeidimų kontrolė, skaičius sumažėjo 45,7 %, tačiau nelegalaus darbo kontrolės rezultatyvumas 2019 m. buvo 30,4%, t. y. 7,2% punktais mažesnis.

Informacija, kurioje nurodytas VDI nustatytų nelegaliai (neteisėtai) dirbusių asmenų ir nelegalaus darbo patikrinimų skaičiaus pokytis 2019-2021 m. pateikiama 55 grafike.

55 grafikas

VDI nustatytų nelegaliai (neteisėtai) dirbusių asmenų ir nelegalaus darbo patikrinimų skaičiaus pokytis 2019-2021 metais

Šaltinis: Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos duomenys

Nelegalus ir nedeklaruotas darbas yra vienas iš šešėlinės ekonomikos veiksnių, kuris daro neigiamą poveikį sklandžiai gamybinei veiklai ir darbo jėgos kokybei bei trukdo įgyvendinti į augimą orientuotą ekonominę, socialinę ir biudžetinę politiką. Todėl vienas iš prioritetinių valstybės tikslų yra kova su nelegaliu darbu ir jo apraiškomis bei jų padariniais. VDI, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. lapkričio 26 d. nutarimu Nr. 1407 „Dėl nelegalaus darbo reiškinų kontrolės koordinavimo“, koordinuoja vykdomus nelegalaus darbo reiškinų kontrolės veiksmus bei kartu su Valstybine mokesčių inspekcija prie Finansų ministerijos (toliau – VMI), Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba prie Vidaus reikalų ministerijos (toliau – FNTT), Policijos departamentu prie Vidaus reikalų ministerijos (toliau – Policijos departamentas) ir Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba (toliau – VSDFV), kovoja su šešėlinės ekonomikos, susijusios su nelegaliu darbu, veiksniais. Net ir esant sudėtingoms bendradarbiavimo sąlygoms su kitomis kontrolės įstaigomis dėl COVID-19 ligos ir paskelbto karantino, bendradarbiavimas vyko, kai buvo siekiama užkardyti didelio masto nusikaltimus ir pažeidimus, pagal inicijuojančios institucijos prašymą, bei užtikrinant pareigūnų saugumą.

Per 2021 m. nelegalaus (neteisėto) darbo kontrolę bei prevenciją vykdančios institucijos iš viso nustatė 2 202 nelegaliai (neteisėtai) dirbusius asmenis, iš jų 1147 asmenis, kurie vykdė neregistruotą savarankišką veiklą, taip pat surašė 1 470 administracinių nusižengimų protokolų (toliau – AN protokolai), iš jų už nelegalų darbą pagal ANK 95 str. (Nelegalaus darbas) – 463. Už nelegalų darbą juridiniams asmenims pagal UĮ 56 str. (Nelegalaus darbas) institucijos surašė 397 pažeidimų protokolus, iš jų 365 pažeidimų protokolus surašė VDI.

Pažymėtina, kad jau eilę metų VDI, lyginant su kitomis nelegalaus (neteisėto) darbo kontrolę vykdančiomis institucijomis, skiria didžiausią dėmesį darbo rinkos šešėlio minimizavimui. 2020 m. VDI daugiausiai nustatė nelegaliai (neteisėtai) dirbusių asmenų (1796), t. y. beveik 82 % visų institucijų nustatytų nelegaliai (neteisėtai) dirbusių asmenų (2202).

Nuo 2019 m. kovo mėn. pradėjo savo veiklą naujas kontrolės ir teisėsaugos institucijų bendro darbo modelis (Rizikos analizės centras, Jungtiniai operacijų centrai), todėl reikia pažymėti, kad visos institucijos nelegaliai darbo rinkai, kaip šešėlinės ekonomikos sudėtinei daliai, skiria kompleksinį požiūrį, todėl aktyviai vykdomos koordinuotos kontrolės ir prevencijos priemonės, operatyviai keičiamasi reikalinga informacija, duomenimis, kurie labai svarbūs vykdant rizikingų ekonominių veiklų ir subjektų identifikavimą.

Nuo 2019 m. sausio 1 d., kaip nelegalų darbą atgrasanti ir veiksminga priemonė, yra Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 40¹ straipsnio nuostatų taikymas, t. y. „Laikoma, kad mokesčių mokėtojas – juridinis asmuo arba individualia veikla užsiimantis fizinis asmuo – atitinka minimalius patikimo mokesčių mokėtojo kriterijų, kai: „juridinis asmuo arba individualia veikla užsiimantis fizinis asmuo per paskutinius trejus metus iki jo vertinimo dienos pagal Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymą įsigaliojusiu sprendimu nebuvo baustas už nelegalų darbą“ ir „juridinio asmens vadovui ar kitam atsakingam asmeniui arba individualia veikla užsiimančiam asmeniui per paskutinius vienus metus iki jo vertinimo dienos nebuvo paskirta 1500 eurų ar didesnė bauda už padarytą administracinį nusižengimą, numatytą Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 95 straipsnyje...“. VDI pagal duomenų teikimo sutartį 2021 m. perdavė Valstybinei mokesčių inspekcijai informaciją apie 331 įsigaliojusią nutartį skirti juridiniams asmenims baudas pagal UĮ 56 straipsnį (Nelegalus darbas), t. y. 94% daugiau negu 2020 m. (2020 m. – 171; 2019 m. – 34).

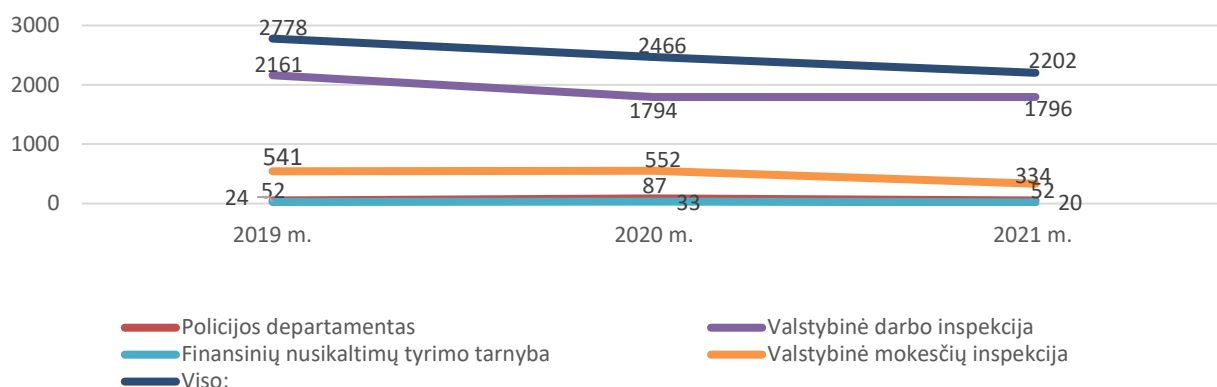
Jeigu juridinis asmuo neatitinka nustatytų kriterijų, yra laikoma, kad toks asmuo neatitinka minimalių patikimo mokesčių mokėtojo kriterijų ir jam kyla tokios neigiamos pasekmės:

- informacija apie tai, kad mokesčių mokėtojas neatitinka minimalių patikimo mokesčių mokėtojo kriterijų, nebus laikoma paslapyje ir ši informacija yra skelbiama mokesčių administratoriaus internetinėje svetainėje;
- mokesčių mokėtojai, neatitinkantys minimalių patikimo mokesčių mokėtojo kriterijų, negali dalyvauti viešuosiuose pirkimuose (Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimas);
- juridiniai asmenys ir individualia veikla užsiimantys fiziniai asmenys negalės įgyti paramos gavėjo statuso, o tokį statusą jau turintys – šio statuso neteks (Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymo pakeitimas).

Apibendrinti duomenys apie nelegalaus (neteisėto) darbo kontrolę vykdančių institucijų nustatytą nelegaliai (neteisėtai) dirbusių asmenų skaičiaus dinamiką 2019-2021 m. pateikiami 56 grafike.

56 grafikas

Nelegalaus (neteisėto) darbo kontrolę vykdančių institucijų nustatytų nelegaliai (neteisėtai) dirbusių asmenų skaičiaus dinamika 2019-2021 metais

Šaltinis: Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos ir institucijų duomenys

VDI, atsižvelgdama į išaugusias statybų apimtis, didėjančią nustatomų nelegaliai dirbusių užsienio šalių piliečių skaičių, ypač statybų sektoriuje, 2019-2021 m. atliko daugiausia nelegalaus (neteisėto) darbo inspektavimų rizikingiausiame statybos ekonominės veiklos sektoriuje. Tai taip pat lėmė didesnę nustatytų nelegaliai (neteisėtai) dirbusių asmenų skaičių. Pažymėtina, kad siekdamai pasirinkti rizikingus statybos objektus, kuriuose galimai dirbama nelegaliai, VDI Vilniaus skyriaus darbo inspektoriai vykdo statybos objektų stebėseną bepiločio orlaivio (drono) pagalba, kas leidžia tinkamai užfiksuoti, iširti ir (ar) atskleisti administracinius nusižengimus ir kitus teisės pažeidimus. 2021 m. buvo papildomai nupirkti 4 bepiločiai orlaiviai (dronai), kuriuos gavo VDI Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Panevėžio skyriai. Šių teritorinių skyrių darbo inspektoriai, kurie buvo paskirti valdyti bepiločius orlaivius (dronus), pagal 2019 m. gegužės 24 d. Komisijos Įgyvendinimo Reglamento (ES) 2019/947 dėl bepiločių orlaivių naudojimo taisyklių ir tvarkos reikalavimus, 2021 m. praėjo atitinkamą mokymo kursą bei išlaikė teorijos egzaminus. 2022 m. numatoma bepiločius orlaivius (dronus) naudoti atliekant patikrinimus ne tik statybose, bet ir žemės ūkio bei miškininkystės ekonominės veiklos sektoriuose.

Analizuojant VDI nelegaliai (neteisėtai) dirbusių asmenų išaiškinimą pagal ekonominės veiklos sektorius, matyti, kad 2021 m. daugiausia nelegalaus (neteisėto) darbo inspektavimų atlikta statybos sektoriuje – beveik 2,1 tūkst. (2020 m. – 2,3 tūkst., 2019 m. – 4,1 tūkst.), tai sudarė apie 56 % VDI atliktų nelegalaus (neteisėto) darbo inspektavimų (2020 m. – 55%; 2019 m. – 59 %). Taip pat statybos sektoriuje buvo nustatyta ir daugiausiai nelegaliai (neteisėtai) dirbusių asmenų – 1,1 tūkst. (2020 m. – 1,2 tūkst., 2019 m. – 1,5 tūkst.), tai sudarė apie 64 % visų 2021 m. nustatytų nelegaliai (neteisėtai) dirbusių asmenų (2020 m. – 68 %, 2019 m. – 67 %). Pažymėtina, kad 2020-2021 m. statybos sektoriuje patikrinimų skaičius, lyginant su 2019 m., sumažėjo beveik 2 kartus, tačiau patikrinimų rezultatyvumas padidėjo, t. y. nustatytų nelegaliai (neteisėtai) dirbusių asmenų skaičius išlieka beveik toks pats kaip ir 2019 m. Atkreiptinas dėmesys, kad 2021 m., lyginant su 2020 m., po 2 % punktus padidėjo nelegaliai (neteisėtai) nustatytų asmenų skaičius transporto sektoriuje, žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriuje, o aptarnavimo veikloje 3 % punktais daugiau buvo nustatyta nelegaliai (neteisėtai) dirbusių asmenų negu 2020 m. Patikrinimų apimtims bei rezultatams atitinkamuose ekonominės veiklos sektoriuose turėjo įtakos dėl paskelbto karantino, susijusio su COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos) pandemija, taikomi

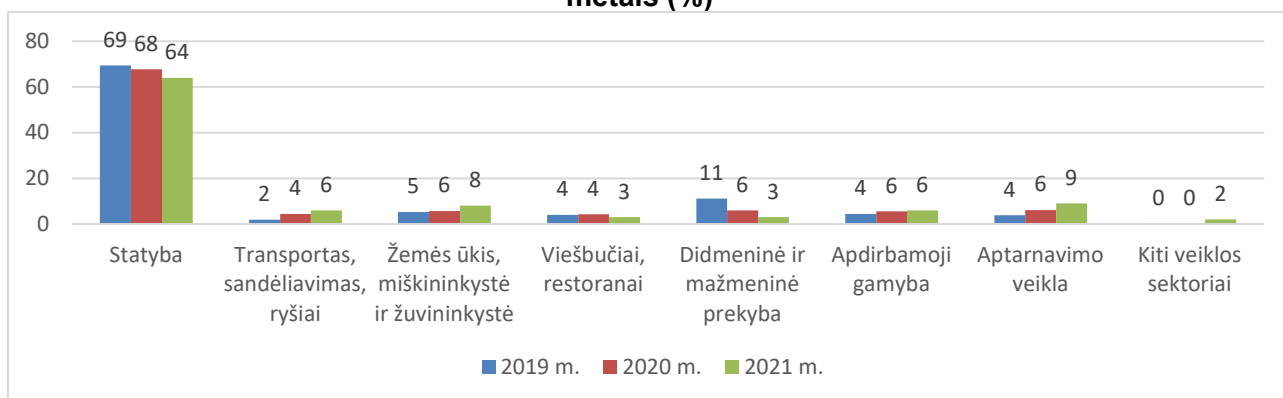

verslo veiklos apribojimai bei verslo siekiai ekonominius sunkumus bei finansinius praradimus spręsti priimant dirbti nelegaliai dirbančius, prioritetą teikiant užsieniečiams.

Nelegalaus (neteisėto) darbo apraiškų tendencijos ekonominės veiklos sektoriuose ir toliau išlieka labai panašios. Prognozuojama, kad 2022 m. rizikingiausiais ekonominės veiklos sektoriais, kuriuose pasireiškė nelegalus ir nedeklaruotas darbas, ypač užsieniečių, bei bus vykdoma neregistruota savarankiška veikla, toliau išliks statyba, transportas, didmeninė ir mažmeninė prekyba, aptarnavimo veikla (įvairių paslaugų teikimas gyventojams). Duomenys apie VDI išaiškintus nelegaliai (neteisėtai) dirbusius asmenis pagal ekonominės veiklos sektorius 2019–2021 m. pateikiami 57 grafike.

57 grafikas

Nelegaliai (neteisėtai) dirbę asmenys pagal ekonominės veiklos sektorius 2019-2021 metais (%)

Šaltinis: Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos duomenys

Vykdydama nelegalaus ir nedeklaruoto darbo kontrolę, VDI pastebėjo, kad 2019 m. išaugo nelegaliai dirbančių nepilnamečių (asmenys iki 18 metų) skaičius. 2019 m. buvo nustatytas 41 nelegaliai dirbęs nepilnamečių, iš jų po 19 – statybos sektoriuje, 7 – žemės ūkyje ir miškininkystėje, 6 – apgyvendinimo ir maitinimo veikloje, 4 – prekybos sektoriuje. Atžvelgdama į 2019 m. tendencijas 2020-2021 m. VDI skyrė didelį dėmesį nepilnamečių nelegalaus darbo kontrolei ir prevencijai, ypač kontrolė buvo sustiprinta vasaros sezono metu. Siekdama atkreipti jaunimo, žengiančio pirmuosius žingsnius darbo rinkoje, dėmesį į nelegalaus darbo žalą ir paaiškinti, kaip nelegalus darbas kenkia pačiam dirbančiajam, ką reikia žinoti prieš įsidarbinant, kad darbas būtų legalus, VDI 2020 m. parengė informacinį paketą, skirtą naudoti VDI organizuojamuose seminaruose moksleiviams ir jaunimui. Informacinį paketą sudaro ir teorinė medžiaga, ir praktiniai pavyzdžiai, ir interaktyvios užduotys. Naudojant parengtą informacinį paketą 2021-2021 metais jaunosios kartos atstovams legalaus darbo naudos ir nelegalaus darbo žalos bei kitais darbo teisinių santykių klausimais buvo organizuoti renginiai – 2020 m. – 214, o 2021 m. – 207. 2021 m. gegužės 26 d. Lietuvos mokyklų 8–12 kl. mokinius VDI kvietė dalyvauti virtualioje viktorinoje „Ateitis be šešėlio 2021 m.“. Prieš viktoriną vykusiose nuotolinėje pamokose buvo pateikiama teorinė medžiaga bei praktiniai pavyzdžiai. Viktorinoje dalyvavo 1330 moksleivių. Laimėtojams įteikti vertingi išmanieji prizai, gauta daugybė teigiamų mokytojų ir moksleivių atsiliepimų, kad viktorina buvo įdomi ir naudinga ruošiantis įsilieti į darbo rinką. VDI taikomos prevencinės ir komunikacinės priemonės davė rezultatus – 2020 m. buvo nustatyta mažiau nelegaliai dirbančių nepilnamečių (asmenys iki 18 metų) – 36, iš jų 9 – meninėje, pramoginėje ir poilsio organizavimo veikloje, po 6 – apdirbamojoje gamyboje ir statybose, po 3 – prekybos sektoriuje ir maitinimo paslaugų sektoriuose. Dar mažiau nustatyta nelegaliai dirbančių nepilnamečių 2021 m. – 27, iš jų 11 žemės ūkyje ir miškininkystėje, 5 – statybos ir prekybos sektoriuose, 3 – maitinimo paslaugų sektoriuje. Atkreiptinas dėmesys, kad 2021 m., lyginant su 2019 m., beveik 4 kartus sumažėjo nelegaliai dirbančių nepilnamečių statybose.

VDI 2019–2021 m. skyrė pakankamai didelį dėmesį ne tik įmonių patikrinimams, bet ir kitai augančiai darbo rinkos šešėlinei formai – vykdomai neregistruotai savarankiškai veiklai, ne tik buvo vykdomi tiksliniai patikrinimai, siekiant nustatyti asmenis, kurie vykdo neregistruotą veiklą, bet ir vykdoma aktyvi švietėjiška veikla. 2019 m. nustatytų asmenų, vykdžiusių neregistruotą savarankišką veiklą, skaičius buvo ženkliai didesnis negu tų kurie dirbo nelegaliai įmonėse. Kaip jau buvo minėta šioje ataskaitoje, pastebėta tendencija, kuri galimai buvo viena iš priežasčių, lėmusių didėjantį nustatomų neregistruotą savarankišką veiklą vykdančių asmenų skaičių: statybų sektoriuje vidaus apdailos darbus pastatytuose daugiabučiuose namuose atliko ne įmonės, o

fiziniai asmenys, vykdančys savarankišką veiklą, dažnai teisės aktų nustatyta tvarka šios veiklos neįregistravę – be verslo liudijimo ar individualios veiklos pažymos. Analogiška buvo ir individualios statybos objektuose. Tokiais atvejais dažnai šiuose objektuose dirbo asmenys, kuriems realiai vadovavo ir darbus organizavo fiziniai asmenys, užsiimantys individualia veikla pagal pažymą, tačiau darbinių santykių nustatyta tvarka su statybos darbus vykdančiais asmenimis neįforminę.

Tačiau situacija pasikeitė 2020 m. – iš visų nustatytų nelegaliai (neteisėtai) dirbusių asmenų, 2020 m. 55 % (982 asmenys) sudarė fiziniai asmenys, kurie vykdė neregistruotą savarankišką veiklą (2019 m. – 70 %, virš 1,5 tūkst. asmenų), o 2021 m. tokių asmenų buvo apie 47 % (838 asmenys), t. y., lyginant su 2019 m., sumažėjo net 23 % punktais. Pažymėtina, kad 2021 m. iš statybos sektoriuje nustatytų 1,14 tūkst. nelegaliai (neteisėtai) dirbusių asmenų 716 (arba beveik 63 %) buvo fiziniai asmenys, kurie vykdė neregistruotą savarankišką veiklą, iš jų – 44 užsieniečiai. Pažymėtina, kad 2021 m. asmenų, kurie vykdė neregistruotą savarankišką statybos sektoriuje, lyginant su 2019 – 2020 m., sumažėjo – iš statybos sektoriuje nustatytų 1,2 tūkst. nelegaliai (neteisėtai) dirbusių asmenų 2020 m. net 850 (arba 70 %) buvo fiziniai asmenys, kurie vykdė neregistruotą savarankišką veiklą, iš jų – 53 užsieniečiai, o 2019 m. iš statybos sektoriuje nustatytų 1,5 tūkst. nelegaliai (neteisėtai) dirbusių asmenų, net 1,2 tūkst. (arba 83,1 %) buvo fiziniai asmenys, kurie vykdė neregistruotą savarankišką veiklą, iš jų – 92 užsieniečiai.

Paskelbtas karantinas dėl COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos) ir taikomi apribojimai turėjo įtakos tam, kad lyginant su 2019 m., neregistruotą savarankišką veiklą vykdančių asmenų skaičius 2020-2021 m. sumažėjo, tačiau yra vis tiek labai didelis, ypač statybos sektoriuje. 2019 m. įtakos tam turėjo faktai, kad tais atvejais, kai nustatoma, kad asmuo vykdo neregistruotą savarankišką veiklą, jis prisiima atsakomybę, teigdamas, kad vykdo veiklą savarankiškai ir teisės aktų nustatyta tvarka susimoka pusę minimalios baudos, t. y. 195 eurus, kuriuos dažniausiai kompensuoja darbdavys, o užsieniečiai nesumoka, ir išieškojimas iš jų yra realiai negalimas. Esant karantinui, galimai daugelis gyventojų, vengdami atsakomybės už karantino režimo pažeidimus, taip pat dėl statybinių medžiagų prekybos centrų uždarymo, esant ribotoms galimybėms įsigyti būtinas medžiagas, taip pat susirasti užsakovus, atsisakė vykdyti neregistruotą individualią veiklą, todėl 2020 m. daugiau buvo nustatyta nelegaliai dirbančių asmenų įmonėse – 41 %, lyginant su 2019 m., padidėjo 14 % punktų. Pažymėtina, kad 2021 m. iš visų nustatytų nelegaliai (neteisėtai) dirbusių asmenų 49 % nelegaliai dirbo įmonėse (884 asmenys).

Pakeistas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. lapkričio 19 d. nutarimas Nr. 1797 „Dėl Verslo liudijimų išdavimo gyventojams taisyklių ir Veiklų, kuriomis gali būti verčiamasi turint verslo liudijimą, rūšių sąrašo“ ir nuo 2020-07-01 panaikintos šios veiklos rūšys: variklinių transporto priemonių techninė priežiūra ir remontas; elektros sistemų įrengimas pastatuose bei elektros įtaisų įrengimas ir remontas; vandentiekio, šildymo ir oro kondicionavimo sistemų įrengimas, statybos baigimo apdailos darbai. Išimtis: nepanaikinti verslo liudijimai - pastatų po statybos valymo darbai ir specialieji statybos darbai (statybvietės paruošimas, stogų dengimas, pamatų klojimas, mūrijimo, betonavimo, hidroizoliaciniai darbai, pastolių ir darbo platformų statymas ir ardymas, dūmtraukių įrengimas jei tai nėra pastatų ir kitų statinių apdailos ir remonto darbai). Gyventojai vykdančys veiklas, dėl kurių verslo liudijimai panaikinti, turi išsiimti individualios veiklos pažymą ir mokėti mokesčius kaip juos moka individualią veiklą vykdančys asmenys. Laikytina, kad panaikinimas verslo liudijimų išdavimo vidaus apdailos darbams, galėtų būti viena iš priežasčių, kad statybos sektoriuje dominuoja asmenys vykdančys neregistruotą savarankišką veiklą. Pažymėtina, kad pagal VMI statistinius duomenis 2020 m. buvo išduoti 5884 verslo liudijimai ekonominei veiklai – statybos baigimo apdailos ir valymo darbai, o po 2020 m. liepos 1 d. – 1023 verslo liudijimai pastatų valymo po statybų darbams 2021 m., o 2021 m. – 1291, t. y. ženkliai mažiau įvedus minėtą draudimą. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad 2020 m. ekonominėje veikloje – specialieji statybos darbai (statybvietės paruošimas, stogų dengimas, pamatų klojimas, mūrijimo, betonavimo, hidroizoliaciniai darbai, pastolių ir darbo platformų statymas ir ardymas, dūmtraukių įrengimas) buvo išduoti 5995 verslo liudijimai, o po 2020 m. liepos 1 d. (specialieji statybos darbai (statybvietės paruošimas, stogų dengimas, pamatų klojimas, mūrijimo, betonavimo, hidroizoliaciniai darbai, pastolių ir darbo platformų statymas ir ardymas, dūmtraukių įrengimas, išskyrus pastatų ir kitų statinių apdailos ir remonto darbus) – 7713, o 2021 m. net 11469 verslo liudijimai, t. y. matomas augimas, todėl galimai asmenys, vykdę individualią veiklą su verslo liudijimu statybos baigimo apdailos darbams, dabar tuos pačius darbus atlieka pasirinkę verslo liudijimą – specialieji statybos darbai (statybvietės paruošimas, stogų dengimas, pamatų klojimas, mūrijimo, betonavimo, hidroizoliaciniai darbai, pastolių ir darbo platformų statymas ir ardymas, dūmtraukių įrengimas), išskyrus pastatų ir kitų statinių apdailos ir remonto darbus. Statybos sektoriuje 2019 m. asmenų užsiimančių individualia veikla pagal individualios veiklos pažymą buvo 9 247, 2020 m. – 10 792,

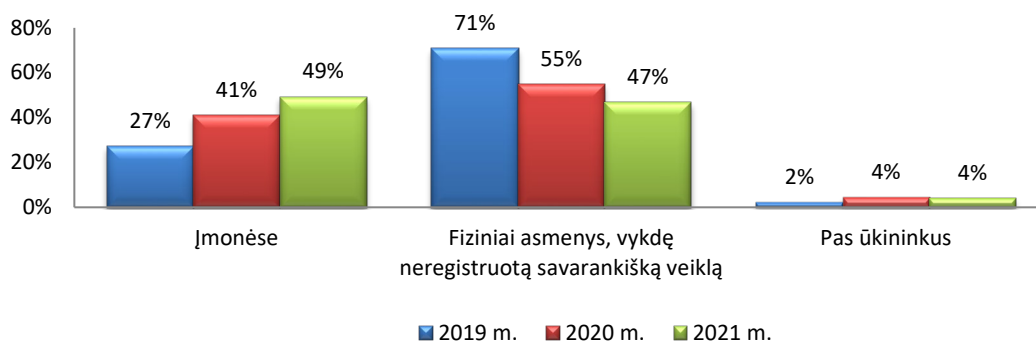
o 2021 m. padidėjo neženkliai – iki 10 960 asmenų. Asmenų, užsiimančių statybos sektoriuje individualia veikla pagal individualios veiklos pažymą, skaičiaus dinamika 2019-2021 m. leidžia taip pat abejoti, kad panaikinus verslo liudijimus vidaus apdailos darbams jie nėra vykdomi pagal verslo liudijimus, leidžiančius vykdyti kitus specialiuosius statybos darbus.

2021 m. VDI nustatė 884 nelegaliai dirbusius asmenis, su kuriais nebuvo sudarytos darbo sutartys ir nustatyta tvarka nepranešta VSDFV teritorinei įstaigai (2020 m. – 736; 2019 m. – 595 asmenis), t. y., lyginant su 2020 m., padidėjo apie 17 %. Tas faktas, kad 2020-2021 m. padidėjo nustatytų nelegaliai dirbusių asmenų be darbo sutarčių skaičius, parodo, kad už nelegalų darbą taikoma bauda ne tik pagal ANK, bet ir taikoma pakankamai didelė ekonominė sankcija juridiniam asmeniui pagal UĮ, neturėjo atgrasančio poveikio ir tai galimai buvo susiję su COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos) pandemija, mokamomis subsidijomis už prastovas, išaugusiu bedarbių skaičiumi, individualios veiklos pagal verslo liudijimą apdailos darbams panaikinimu. Pažymėtina, kad pagal ANK 150 straipsnį („Komerčinės ar ūkinės veiklos tvarkos pažeidimas“) nuo 2019 m. sausio 1 d. 30 % padidinus baudą, kuri iki 2021 m. spalio 30 d. buvo nuo 390 iki 1 100 eurų, vykdančių neregistruotą savarankišką veiklą ženklus sumažėjimo nebuvo, nes skirtumas tarp baudos už nelegalų darbą ir neregistruotą individualią veiklą yra ženklus, todėl dirbantieji prisiima atsakomybę, teigdami, kad vykdo veiklą savarankiškai ir teisės aktų nustatyta tvarka susimoka pusę minimalios baudos, t. y. 195 eurų.

Iki 2021 m. lapkričio 1 d. ANK nebuvo vienareikšmiškai įvardinto straipsnio pagal kurį būtų taikoma sankcija už nedeklaruotos savarankiškos veiklos vykdymą. Susiklostė praktika, kad kontroliuojančios institucijos, nustačiusios asmenis, kurie vykdo nedeklaruotą individualią veiklą, laiko, kad tai yra komercinės ar ūkinės veiklos tvarkos pažeidimas, ir surašo administracinio nusižengimo protokolus pagal ANK 150 straipsnį. Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymo (toliau – UĮ) 59 straipsnyje yra konkrečiai įvardinta kas yra nedeklaruota savarankiška veikla ir jos teisinės pasekmės. Tačiau UĮ 59 straipsnio 2 dalis nurodo, kad „nedeklaruotą savarankišką veiklą vykdančias fizinis asmuo atsako teisės aktų nustatyta tvarka“, todėl taikomos ANK numatytos sankcijos. Siekiant minimizuoti neregistruotos savarankiško darbo apraiškas bei užtikrinti darbuotojams geresnes socialines garantijas bei darbo sąlygas, VDI ir kitos kontroliuojančios nelegalų darbą institucijos pateikė siūlymus Lietuvos Respublikos Vyriausybei dėl ANK 150 straipsnio pakeitimo, numatant, kad fiziniai asmenys, vykdančys nedeklaruotą individualią veiklą, atsakytų pagal specializuotą ANK 150 straipsnio trečią dalį, kur būtų numatytos sankcijos, kurios savo dydžiu būtų artimos sankcijoms už nelegalų darbą. Pakeitimo atliktas ANK 150 straipsnio pakeitimas. Nuo 2021 m. lapkričio 1 d. asmenims, kurie vykdo nedeklaruotą savarankišką veiklą pagal ANK 150 straipsnio 3 dalį (komercinės ar ūkinės veiklos tvarkos pažeidimai, padaryti vykdančias savarankišką veiklą) yra skiriama bauda nuo septynių šimtų aštuoniasdešimt iki vieno tūkstančio vieno šimto eurų, o už pakartotinį nusižengimą ANK 150 straipsnio 4 dalis numato baudą nuo vieno tūkstančio vieno šimto iki vieno tūkstančio devynių šimtų penkiasdešimt eurų. Pažymėtina, kad pagal ANK 150 straipsnio 3 dalį VDI per 2021 m. lapkričio ir gruodžio mėnesius surašė 93 administracinių nusižengimų protokolus. Tikėtina, kad dėl padidėjusio baudos dydžio už neregistruotą savarankišką veiklą, asmenų vykdančių neregistruotą savarankišką veiklą turėtų mažėti. Statybos sektoriuje taip pat laukiami teigiami pokyčiai, susiję su nuo 2022 m. balandžio 1d. Skaidriai dirbančiojo asmens tapatybės indentifikavimo kodo įvedimu bei atsakomybės taikymu užsakovui ar jo įgaliotam rangovui už reikalavimų tikrinti ar asmens tapatybės turi ID kodą nevykdymą (bauda nuo 2000 iki 5000 EUR).

Apibendrinant aukščiau išdėstytą, darytina išvada, kad esant dideliame skirtumui tarp oficialios ir neoficialios algos, žemam pajamų lygiui, nei griežtos bausmės, nei didelė tikimybė būti pagautiems visiškai nesumažins darbo rinkos šešėlio, išliks didelės ekonominės paskatos veikti šešėlyje, t. y. šios paskatos daugiausiai priklauso nuo su darbo santykiais susijusių mokesčių dydžio ir kitų legalios veiklos biurokratinių suvaržymų bei ribojimų, taip pat nuo visuomenės sąmoningumo lygio.

Pateikiama informacija apie nelegaliai (neteisėtai) dirbusius asmenis pagal veiklos formą 2019-2021 m. 58 grafike.

Šaltinis: Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos duomenys

UŽSIENIO ŠALIŲ PILIEČIŲ NELEGALIAUS IR NEDEKLARUOTO DARBO BEI NEDEKLARUOTOS SAVARANKIŠKOS VEIKLOS DARBO KONTROLĖS REZULTATŲ ANALIZĖ

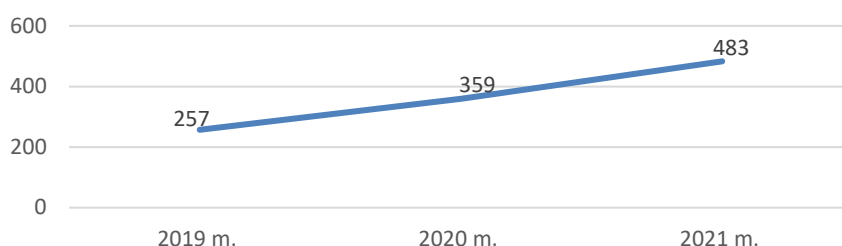
2021 m. nustatytų nelegaliai (neteisėtai) dirbusių užsienio šalių piliečių skaičius buvo 483 (2020 m. – 359; 2019 m. – 257;) ir tai sudaro 29,90 proc. (2020 m. – 20,01 proc., 2019 m. – 11,90 proc.) visų nustatytų nelegaliai (neteisėtai) dirbusių asmenų. Pastebima tendencija, kad didėja nustatomų nelegaliai (neteisėtai) dirbusių užsienio šalių piliečių skaičius. Lyginant su 2019 m., 2021 m. nelegaliai (neteisėtai) dirbusių užsienio šalių piliečių buvo nustatyta beveik du kartus daugiau, nors dėl COVID-19 ligos ir paskelbto karantino buvo įvesti apribojimai atvykti iš trečiųjų šalių piliečiams pasinaudojant bevizio režimu. Taip pat 2021 m. buvo nustatyta 400 užsieniečių (119 atvejų) įdarbintų nesilaikant užsieniečių įdarbinimo ir informavimo tvarkos, o 2020 m. – 24 užsieniečiai (18 atvejų), o tokia tendencija yra susijusi su tuo, kad nors darbo sutartys su užsieniečiais buvo sudarytos, tačiau jie buvo įdarbinti ne pas tą darbdavį, kuris inicijavimą vizos ar leidimo laikinai gyventi išdavimą.

2021 m. iš 483 nustatytų nelegaliai dirbusių užsieniečių, 438 (beveik 91 %) dirbo be nustatyta tvarka sudarytų darbo sutarčių įmonėse, t. y. ženkliai daugiau negu 2019-2020 m. (2019 m. – iš visų nustatytų nelegaliai dirbusių užsieniečių 153 dirbo įmonėse, t. y. beveik 60 %, o 2020 – 301 (beveik 84 %). 2021 m. buvo nustatyti 45 užsieniečiai, kurie vykdė neregistruotą savarankišką veiklą pas fizinius asmenis (2020 m. – 56; 2019 m. – 97), dažniausiai individualių namų statybose, arba vykdė namų ir butų remonto darbus. 2021 m. nelegaliai dirbusių pas ūkininkus nustatyta nebuvo (2020 m. – 2, 2019 m. – 7).

Pateikiama informacija apie nelegaliai (neteisėtai) dirbusius užsienio šalių piliečius 2019–2021 metais 59 grafike.

59 grafikas

2019-2021 metais nustatyti nelegaliai (neteisėtai) dirbę užsienio šalių piliečiai (skaičius)

Šaltinis: Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos duomenys

Per 2021 m. daugiausia nelegaliai (neteisėtai) dirbusių trečiųjų šalių piliečių buvo nustatyta ekonominės veiklos sektoriuose:

- Statyba – 309, ir tai sudaro 27,01 proc. nuo visų nelegaliai (neteisėtai) nustatytų asmenų skaičiaus šiame sektoriuje (1144 asmenys);
- Transportas ir saugojimas – 77, ir tai sudaro 69,37 proc. nuo visų nelegaliai (neteisėtai) nustatytų asmenų skaičiaus šiame sektoriuje (111 asmenų);
- Apdirbamoji gamyba – 32, ir tai sudaro 31,38 proc. nuo visų nelegaliai (neteisėtai) nustatytų asmenų skaičiaus šiame sektoriuje (102 asmenys);

- Administracinė ir aptarnavimo veikla – 16, ir tai sudaro 16,85 proc. nuo visų nelegaliai (neteisėtai) nustatytų asmenų skaičiaus šiame sektoriuje (95 asmenys);
- Apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų – 13, ir tai sudaro 24,53 proc. nuo visų nelegaliai (neteisėtai) nustatytų asmenų skaičiaus šiame sektoriuje (53 asmenys).

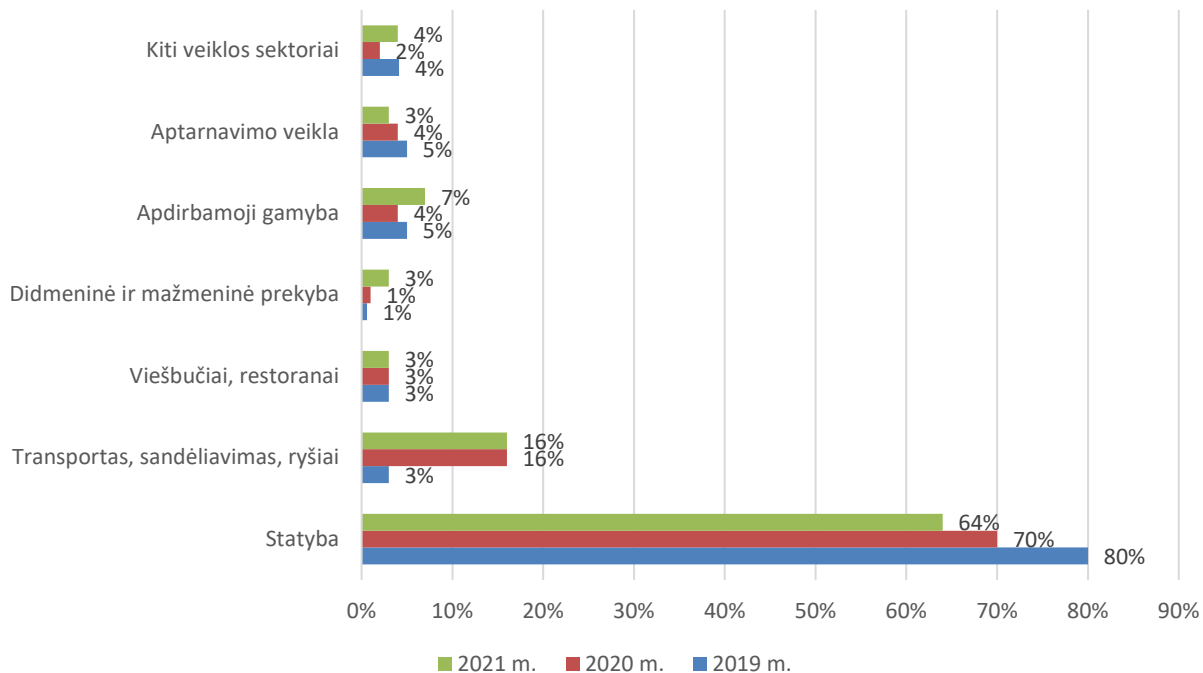
Didžioji dalis nustatytų užsieniečių dirbo statybos sektoriuje – 64 %, nors 2021 m., lyginant su 2020 metais, sumažėjo 6 % punktais. Tokią tendenciją galėjo nulemti karantinas dėl COVID-19 pandemijos ir su tuo susiję apribojimai atvykti į Lietuvos Respubliką užsieniečiams iš trečiųjų šalių, sutrikęs statybinių medžiagų tiekimas, sulėtėję statybų darbai, taip pat sumažėjusios individualios statybos objektuose statybų apimtys dėl statybinių medžiagų prekybos tinklų darbo laiko ribojimo, t. y., galimybės fiziniams asmenims įsigyti statyboms ir apdailai reikalingų medžiagų.

Statybos sektorius šalyje išlieka pačiu rizikingiausiu tiek nelegalaus darbo, tiek darbuotojų saugos ir sveikatos klausimais. Tačiau stebima tendencija, kad nelegaliai dirbančių užsieniečių daugėja apdirbamojoje gamyboje – nuo 15 asmenų (2020 m.) iki 32 asmenų (2021 m.), t. y. daugiau negu du kartus. Taip pat daugėja nelegaliai dirbančių užsieniečių transporto ir saugojimo sektoriuose. Šiuose sektoriuose nustatytų nelegaliai dirbusių užsieniečių skaičius padidėjo nuo 56 asmenų (2020 m.) iki 77 asmenų (2021 m.).

Duomenys apie VDI išaiškintus nelegaliai (neteisėtai) dirbusius užsienio šalių piliečius pagal ekonominės veiklos sektorius 2019–2021 m. pateikiami 60 grafike.

60 grafikas

2019-2021 metais nustatyti nelegaliai (neteisėtai) dirbę užsieniečiai pagal ekonominės veiklos rūšis

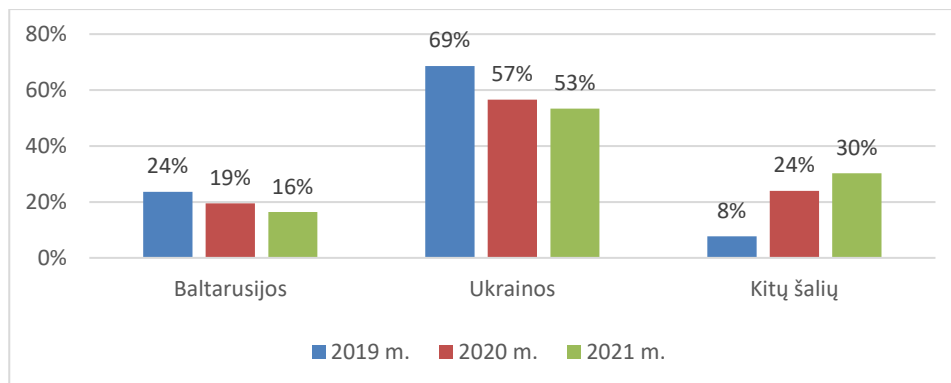

Šaltinis: Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos duomenys

Iš 2021 m. 483 nustatytų nelegaliai (neteisėtai) dirbusių užsienio šalių piliečių, 258 buvo Ukrainos Respublikos piliečiai; jie sudarė 53 % visų nustatytų nelegaliai dirbusių užsieniečių, tačiau, lyginant su 2020-2019 m., jų skaičius sumažėjo (2020 m. – 57 %; 2019 – 69 %), taip pat sumažėjo ir nelegaliai dirbusių užsieniečių iš Baltarusijos Respublikos, o padidėjo nustatytų nelegaliai dirbusių užsieniečių iš kitų šalių, pvz. iš Sakartvelo Respublikos ir Vidurinės Azijos šalių. Pažymėtina, kad nelegaliai (neteisėtai) dirbę Ukrainos Respublikos piliečiai daugiausiai buvo nustatyti statybos sektoriuje, taip pat transporto ir saugojimo sektoriuose. Duomenys apie 2019–2021 m. VDI išaiškintus nelegaliai (neteisėtai) dirbusius užsienio šalių piliečius pagal šalis pateikiami 61 grafike.

61 grafikas

2019-2021 metais nustatyti nelegaliai (neteisėtai) dirbę užsieniečiai pagal šalis

Šaltinis: Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos duomenys

2021 m. VDI darbdaviams ar jų įgaliotiems atstovams, juridiniams asmenims už nelegaliai įdarbintus trečiųjų šalių asmenis, taip pat pažeidžiant įdarbinimo ir informavimo tvarką bei trečiųjų šalių piliečiams fiziniams asmenims, kurie vykdė neregistruotą individualią veiklą, surašė pagal:

1. ANK 95 str. (Nelegalus darbas, numatyta bauda nuo 1 000 iki 5 000 eurų) 121 administracinių nusižengimų protokolą (toliau – AN protokolą) dėl 382 nelegaliai įdarbintų trečiųjų šalių piliečių;
2. ANK 150 str. (Komerčinės ar ūkinės veiklos tvarkos pažeidimas, numatyta bauda nuo 390 iki 1000 eurų) 32 AN protokolai trečiųjų šalių piliečiams, vykdžiusiems neregistruotą savarankišką veiklą (taikyta iki 2021 m. spalio 30 d.);
3. ANK 150 str. 3 d. (Komerčinės ar ūkinės veiklos tvarkos pažeidimas, padarytas vykdant nedeklaruotą savarankišką veiklą, numatyta bauda nuo 780 iki 1100 eurų), 10 AN protokolų trečiųjų šalių piliečiams, vykdžiusiems neregistruotą savarankišką veiklą (taikyta nuo 2021m. lapkričio 1 d.);
4. UĮ 56 str. (darbdaviams – juridiniams asmenims, leidusiems dirbti nelegaliai trečiosios šalies piliečiams, skiriama nuo 869 iki 2 896 eurų bauda už kiekvieną nelegaliai dirbusį trečiosios šalies pilietį) 124 pažeidimų protokolus dėl 357 nelegaliai dirbusių trečiųjų šalių piliečių;
5. UĮ 57 str. (darbdaviams – juridiniams asmenims, įdarbinusiems užsieniečius nesilaikant užsieniečių įdarbinimo ir informavimo tvarkos, skiriama nuo 200 iki 400 eurų bauda už kiekvieną padarytą pažeidimą) 114 pažeidimų protokolų dėl 176 trečiųjų šalių piliečių.

Pažymėtina, kad tais atvejais kai VDI nustatė, kad trečiųjų šalių piliečiai dirbo nelegaliai, buvo aiškinamasi ar jų buvimas Lietuvos Respublikoje buvo teisėtas.

2021 m. darbdaviams ar jų įgaliotiems atstovams už nelegaliai įdarbintus trečiųjų šalių asmenis, juridiniams asmenims už nelegaliai įdarbintus trečiųjų šalių asmenis, taip pat pažeidžiant įdarbinimo ir informavimo tvarką bei trečiųjų šalių piliečiams fiziniams asmenims, kurie vykdė neregistruotą individualią veiklą buvo paskirta 556,5 tūkst. eurų baudų. 2021 m. VDI 43 užsieniečiams, vykdžiusiems neregistruotą savarankišką veiklą, pagal ANK 150 str. paskyrė 10,3 tūkst. eurų baudų. 2021 m. darbdaviams ar jų įgaliotiems atstovams nelegaliai dirbusius trečiųjų šalių piliečius pagal ANK 95 str. Lietuvos Respublikos teismai ir VDI (nuo 2021m. liepos 1d.) paskyrė 140,2 tūkst. eurų baudų. 2021 m. pagal UĮ 56 str. darbdaviams – juridiniams asmenims už nelegaliai įdarbintus trečiųjų šalių buvo paskirta 376,3 tūkst. eurų baudų, pagal UĮ 57 str. už 117 trečiųjų šalių piliečių įdarbinimą nesilaikant nustatytos įdarbinimo ir informavimo tvarkos, paskirta 29,7 tūkst. eurų baudų .

Nustatomų nelegaliai dirbančių užsienio šalių piliečių skaičiaus augimui turėjo įtakos keli veiksniai – geopolitinė situacija Ukrainoje, žmogaus teisių pažeidimai Baltarusijoje, auganti kvalifikuotos darbo jėgos stoka statybų, transporto bei paslaugų sektoriuose. Nelegalaus užsieniečių darbo mastui 2021 m. įtakos turėjo ir besikeičiantis su karantino taikomais judėjimo ribojimais susijęs režimas (užsieniečių neteisėtas darbas buvo nustatomas ir tais atvejais, kai jie atvykdavo įsidarbinti į Lietuvoje registruotas įmones pažeisdami Vyriausybės nustatytus apribojimus patekti į Lietuvos teritoriją).

Kaip ir 2019-2020 m., taip ir 2021 m., statybos sektoriuje dirbo gana daug užsienio šalių piliečių, kurie komandiruoti dirbti į Lietuvos Respubliką pagal subrangos arba bendros veiklos sutartis, t. y. jie nebuvo įdarbinami Lietuvos įmonėse. Pagal VDI patikrinimų metu surinktą informaciją, neoficialius užsienio šalių piliečių parodymus, kyla pagrįstų abejonų, ar tikrai šie darbuotojai buvo komandiruoti dirbti Lietuvos Respublikoje ir ar jiems nustatyta tvarka buvo mokamas darbo užmokestis tose šalyse, iš kurių jie komandiruoti, ar jie yra socialiai drausti, ar tai

nėra fiktyvus komandiravimas. Bendradarbiaujant su Europos Sąjungos valstybių narių darbo inspekcijomis ir kitomis kontrolės institucijomis, taip pat yra įžvelgiamos neigiamos tendencijos, susijusios su iš Lietuvos komandiruojamais darbuotojais. Vykdydama tarpvalstybinį bendradarbiavimą, 2021 m. VDI per Vidaus rinkos informacinę sistemą (IMI) 8 kartus (2019 m. – 8 kartus, o 2020 m. 7 kartus) kreipėsi į Europos Sąjungos ir Europos ekonominės erdvės šalių darbo inspekcijas dėl informacijos gavimo apie į Lietuvos Respublikos įmones komandiruotų užsienio piliečių darbo teisėtumą. Per IMI 2021 m. gauti 108 prašymai suteikti informaciją apie Lietuvoje registruotų ūkio subjektų darbuotojų komandiravimą į kitas ES valstybes nares.

Užsienio šalių kompetentingoms institucijoms trūksta duomenų apie įmones, komandiruojančias darbuotojus iš Lietuvos. Šiuo atžvilgiu yra susiduriama su fiktyvaus komandiravimo atvejais, kai Lietuvos įmonės deklaruoja darbuotojų laikiną siuntimą į užsienio valstybes laikinam darbui, tačiau realiai jos įsisteigimo vietos valstybėje (Lietuvoje) jokios veiklos nevykdo. Taigi, esant fiktyviam komandiravimui (t. y. kai darbuotojai yra specialiai priimti darbui tik užsienio valstybėje), visa apimtimi privalo būti taikomi nuolatinės darbo vietos valstybės darbo bei socialinės apsaugos įstatymai. Informacijos apie darbuotojus komandiruojančias įmones trūkumas pasireiškia tuo, kad inspektavimų metu nustatę tam tikrus pažeidimus užsienio šalių pareigūnai darbo vietose neranda Lietuvos įmonių atstovų, su kuriais galėtų spręsti susidariusias problemas ar kurių atžvilgiu galėtų taikyti administracinio poveikio priemones.

VDI nuo 2007 m. gauna ir registruoja darbdavių, komandiruojančių darbuotojus į Lietuvos Respubliką pranešimus apie darbuotojų komandiravimą. Be to, nuo 2019 m. lapkričio 4 d ir Lietuvos Respublikoje registruoti ūkio subjektai, pas kuriuos atvyksta komandiruoti užsieniečiai (įskaitant ES valstybių narių piliečius), per Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos elektroninių paslaugų sistemą EDAS privalo teikti pranešimus VDI apie atvykusius komandiruotus darbuotojus. Iš Lietuvos ir užsienio darbdavių per 2021 m. gauta 3617 pranešimų apie komandiruotus į Lietuvą darbuotojus, iš jų daugiau nei 2,6 tūkst. (apie – apie 72%) Ukrainos Respublikos piliečiai. 2021 m. pateikta informacija apie komandiruotus į Lietuvos Respubliką dirbti darbuotojus, rodo tendenciją, kad komandiruotų darbuotojų skaičius auga, nes 2019 m. buvo gauti 1638 pranešimai apie į Lietuvą komandiruotus darbuotojus, iš jų didžioji dauguma (apie 80 %) – Ukrainos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos piliečius, dirbančius statybų sektoriuje, o 2020 m. gauta 1840 pranešimų apie komandiruotus į Lietuvą darbuotojus, iš jų daugiau nei tūkstantis (apie 55 %) – Ukrainos Respublikos piliečiai.

2021 m. buvo patikrintos 49 rizikingiausios įmonės, kuriose dirbo komandiruoti darbuotojai iš trečiųjų šalių, tikrojo ir fiktyvaus komandiravimo atvejams nustatyti. Tikrintinų įmonių, kuriose dirba komandiruoti iš trečiųjų šalių darbuotojai, atranka buvo vykdoma atlikus VDI gaunamų pranešimų apie į Lietuvos Respubliką komandiruotus darbuotojus analizę ir iš Užimtumo tarnybos prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – Užimtumo tarnyba) gautų pranešimų apie išduotus leidimus dirbti komandiruotiems darbuotojams vertinimą. Patikrinimams buvo parinktos 49 įmonės, kurios 2021 m. spalio mėn. deklaravo turinčios komandiruotų darbuotojų iš trečiųjų šalių. Pažymėtina, kad VDI per 2021 m. atliko viso 61 inspektavimą, kurio metu buvo tikrinami tikrojo ir fiktyvaus komandiravimo klausimai. Buvo surašyti 5 AN protokolai pagal ANK 101 straipsnio 3 dalį (Lietuvos Respublikos darbo kodekso II dalies VII skyriaus antrajame skirsnyje nustatytų garantijų komandiruotiems darbuotojams netaikymas arba netinkamas taikymas).

2021 m. gegužės 31 – birželio 4 dienomis VDI kartu su Policija dalyvavo Europolo organizuojamoje akcijoje (Joint Action Days) ir vykdė bendrus patikrinimus, siekiant nustatyti trečiųjų šalių piliečių nelegalų darbą, galimus išnaudojimo darbui atvejus ir prekybą žmonėmis.

TAIKYTŲ SANKCIJŲ UŽ NELEGALŲ IR NEDEKLARUOTĄ DARBĄ, UŽSIENIEČIŲ ĮDARBINIMO TVARKOS PAŽEIDIMUS BEI NEREGISTRUOTĄ SAVARANKIŠKĄ VEIKLĄ ANALIZĖ

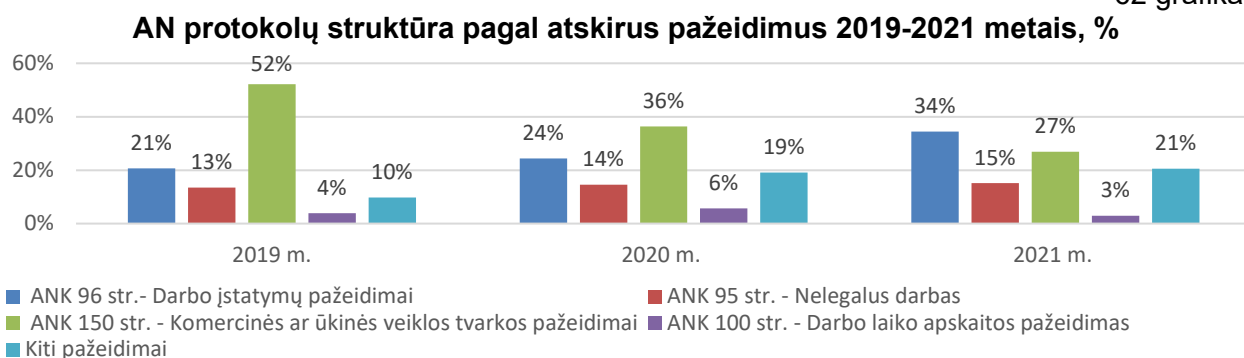
2021 m. VDI pažeidėjams viso surašė 2611 administracinių nusižengimų ir juridiniams asmenims pažeidimų protokolų (2020 m. – 2490; 2019 m. – 2656).

Pažeidėjams už nelegalų ir nedeklaruotą darbą, neregistruotos savarankiškos veiklos vykdymą ir už užsieniečių įdarbinimo tvarkos pažeidimus 2021 m. viso buvo surašyti 1098 protokolai dėl 1563 asmenų, iš jų pagal ANK 95 str. (Nelegalus darbas) dėl 860 asmenų bei dėl 703 asmenų pagal ANK 150 str. (Komerčinės ar ūkinės veiklos tvarkos pažeidimas). Pagal UĮ 56 str. juridiniams asmenims viso buvo surašyti 365 pažeidimų protokolai, pagal UĮ 57 str. dėl užsieniečių įdarbinimo tvarkos pažeidimų – 114 pažeidimų protokolų, pagal UĮ 58 str. – 35

pažeidimų protokolai.

2021 m. daugiausiai AN protokolų surašyta darbdaviams už darbo įstatymų ir darbuotojų saugos ir sveikatos teisės aktų pažeidimus pagal ANK 96 straipsnį („Darbo įstatymų, darbuotojų saugos ir sveikatos norminių aktų pažeidimas“) bei asmenims, vykdančioms neregistruotą savarankišką veiklą, pagal ANK 150 straipsnį („Komerčinės ar ūkinės veiklos tvarkos pažeidimas“) – atitinkamai apie 34 % ir 27 % surašytų AN protokolų. Atkreiptinas dėmesys, kad 2019 m. daugiausiai AN protokolų (52 %) surašyta pagal ANK 150 str. („Komerčinės ar ūkinės veiklos tvarkos pažeidimas“) asmenims, kurie vykdė neregistruotą savarankišką veiklą, tačiau 2020 m. sumažėjo ir sudarė 36 %, o 2021 m. jau sudarė tik 27 % surašytų AN protokolų. Tam, kaip jau minėta, turėjo įtakos COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos) pandemija, dėl paskelbtų karantinų neregistruotos savarankiškos veiklos vykdymo dominavimo sumažėjimas statybų sektoriuje. Pagal ANK 95 straipsnį („Nelegalus darbas“) 2021 m. VDI inspektoriai surašė 395 AN protokolus, ir tai sudarė 15 % surašytų AN protokolų, t. y. lyginant su 2019 m. padidėjo 2 %. Pažymėtina, kad 2021 m. VDI surašė 78 AN protokolus pagal ANK 100 str. (darbo laiko apskaitos pažeidimai ir 45 AN protokolus pagal ANK 99 str. (DU apskaičiavimo ir mokėjimo tvarkos pažeidimai), ir jie sudaro apie 5 % surašytų AN protokolų.

Pateikiama AN protokolų struktūra pagal atskirus pažeidimus 2019-2021 metais 62 grafike.
62 grafikas

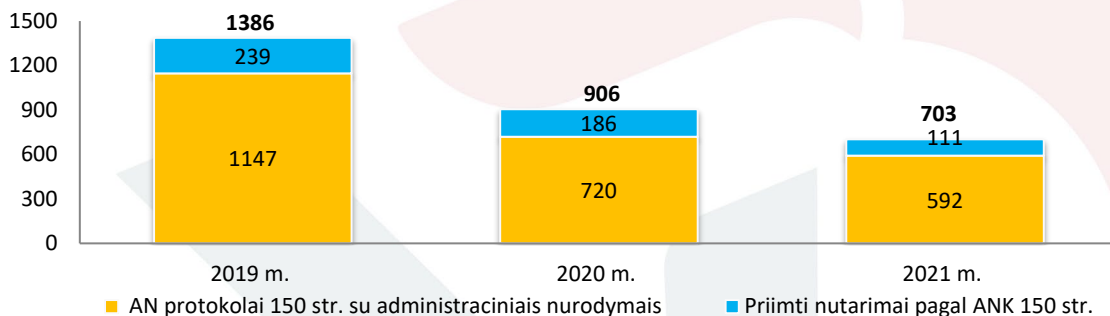

Šaltinis: Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos duomenys

VDI asmenims, kurie vykdė neregistruotą savarankišką veiklą, pagal ANK 150 straipsnį („Komerčinės ar ūkinės veiklos tvarkos pažeidimas“) rašė AN protokolus ir nagrinėjo administracinių nusižengimų pažeidimų bylas. Per 2021 m. VDI pagal ANK 150 straipsnį („Komerčinės ar ūkinės veiklos tvarkos pažeidimas“) surašė 703 AN protokolus, iš kurių 592 AN protokolai buvo surašyti su administraciniu nurodymu (t. y. skiriant pusę minimalios baudos); šie protokolai sudaro 84,2 % (2020 m. – 79,4 %) pagal ANK 150 straipsnį visų surašytų AN protokolų. Taip pat 2021 m. VDI pagal ANK 150 straipsnį priėmė 111 administracinių nusižengimų nutarimus (toliau – AN nutarimai) skirti administracinę baudą. Pateikiama informacija apie 2019–2021 m. surašytus AN protokolus, taip pat nurodoma, kiek iš jų buvo surašyti su administraciniu nurodymu (63 grafikas).

63 grafikas

AN protokolai už komercinės ar ūkinės veiklos tvarkos pažeidimus 2019-2021 metais, skaičius

Šaltinis: Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos duomenys

2021 m. teismai ir VDI priėmė 973 nutarimus pagal ANK priskirtose nagrinėti administracinių nusižengimų bylose bei UĮ 56, 57 ir 58 straipsniuose numatytose pažeidimų bylose (už nelegalų ir nedeklaruotą darbą, užsieniečių įdarbinimo tvarkos pažeidimus bei neregistruotą

savarankišką veiklą) ir skyrė administracines nuobaudas ir baudas juridiniams asmenims. Viso per 2021 m. teismai ir VDI nutarimais už nelegalų ir nedeklaruotą darbą, užsieniečių įdarbinimo tvarkos pažeidimus bei neregistruotą savarankišką veiklą paskyrė 1285 tūkst. Eur baudų, t. y. 1,3 karto daugiau negu 2020 m. VDI 2021 m. daugiau priėmė nutarimų skirti baudą juridiniams asmenims pagal UĮ 56 str. (nelegalus darbas) – 337 (2020 m. -269), o paskirtų baudų suma taip pat buvo atitinkamai didesnė- 737 tūkst. Eur (2020 m. – 545 tūkst. Eur). Bendra teismų ir VDI paskirtų baudų suma tiesiogiai priklausė nuo surašytų AN ir pažeidimų protokolų bei nustatytų nelegaliai dirbusių asmenų skaičiaus. 2021 m. ženkliai daugiau surašė pažeidimų protokolų pagal UĮ 56 str. negu 2019-2020 m. Pagal UĮ 56 str. darbdaviams – juridiniams asmenims, leidusiems dirbti nelegaliai trečiosios šalies piliečiams, skiriama nuo 869 iki 2 896 eurų bauda už kiekvieną nelegaliai dirbusį trečiosios šalies pilietį, o pagal ANK bauda skiriama už atvejį, t. y. baudos dydis nepriklauso nuo nustatytų nelegaliai dirbusių asmenų skaičiaus.

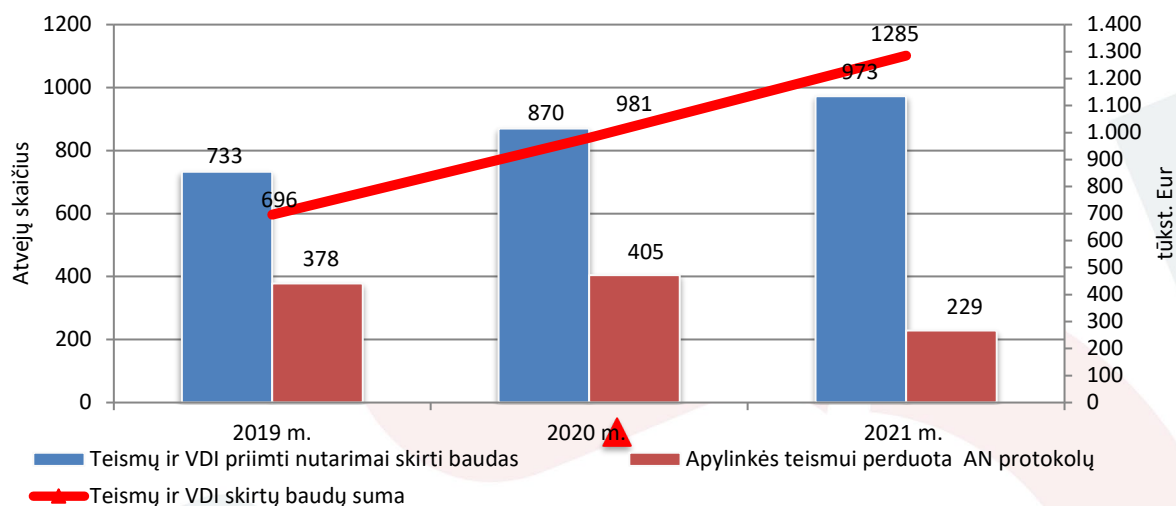
2021 m. VDI perdavė apylinkės teismams pagal kompetenciją nagrinėti AN bylas pagal 229 AN protokolus – beveik du kartus mažiau negu 2020 m. (405), o tai susiję su ANK 589 str. (Administracinius nusižengimus tiriantys ir protokolus surašantys pareigūnai) pakeitimu, kuris įsigaliojo 2021 m. liepos 1 d., t. y. kai nelegalaus darbo bylas pradėjo nagrinėti VDI inspektoriai. Pagal VDI inspektorių dėl nelegalaus darbo surašytus AN protokolus teismai darbdavius atstovaujantiems asmenims per 2021 m. skyrė 244,3 tūkst. Eur baudų (išnagrinėta 216 bylų).

2020 m. VDI pat perdavė apylinkės teismams pagal kompetenciją nagrinėti AN bylas pagal 405 AN protokolus. 2020 m. pagal VDI surašytus AN protokolus teismai paskyrė 332 tūkst. eurų baudų. Pažymėtina, kad 2020 m., lyginant su 2019 m., apie 7 % padidėjo perduotų teismams AN protokolų skaičius, tačiau 19,7 % sumažėjo paskirtų baudų suma. Pažymėtina, kad paskirtų baudų dydžiui galimai turėjo įtakos paskelbtas karantinas dėl COVID-19 ligos ir švelnesnė teismų pozicija vertinant pažeidimų pobūdį ir įmonių atsakomybę, o taip pat mažiau išnagrinėta teismuose perduotų AN bylų – iš 405 perduotų teismams bylų, išnagrinėta 312 bylų, t. y. apie 77 % visų perduotų bylų.

Informacija apie VDI priimtus nutarimus bei skirtas baudas pagal AN protokolus ir pažeidimų protokolus (už nelegalų ir nedeklaruotą darbą, užsieniečių įdarbinimo tvarkos pažeidimus bei neregistruotą savarankišką veiklą) ir apylinkės teismui perduotus AN protokolus pagal ANK 95 str. pateikiama 64 grafike.

64 grafikas

Teismų ir VDI priimti nutarimai bei skirtos baudos pagal AN protokolus ir pažeidimų protokolus ir apylinkės teismui perduoti AN protokolai 2019-2021 metais

Šaltinis: Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos duomenys

2021 m. ,pagal VDI inspektorių surašytus protokolus ir teismams iki 2021-06-30 perduotus nagrinėti 229 AN protokolus pagal ANK 95 straipsnį „Nelegalus darbas“, teismuose išnagrinėta 216 nelegalaus darbo bylų (93,92 %) dėl 534 asmenų. ANK 95 straipsnio sankcijoje numatyta administracinė nuobauda (1 tūkst. – 5 tūkst. Eur) paskirta 166 (76,9%) bylose dėl 433 asmenų – vidutiniškai 1,39 tūkst. Eur už kiekvieną atvejį, kai buvo nustatytas nelegalaus darbo faktas. 42 administracinių nusižengimų bylose (19,5 %) dėl 77 asmenų skirta mažesnė nei sankcijoje nustatyta administracinė nuobauda (vidutiniškai 439 Eur už kiekvieną atvejį). Mažiausia skirta bauda pagal ANK 95 straipsnį buvo 100 Eur, taip pat 5 atvejais skirtos baudos po 200 Eur, ir net 6 atvejais – po 300 Eur. Didžiausia bauda už nelegalų darbą, kurią skyrė teismas, – 6,0 tūkst. Eur,

tokio dydžio bauda skirta dėl pakartotinumų. Didžiausia bauda skirta teismo už nelegalų darbą, kai pažeidimas buvo padarytas pirmą kartą, – 3 tūkst. Eur. Pažymėtina, kad teismai, gavę skundus, VDI priimtus 4 nutarimus nelegalaus darbo bylose pakeitė ir paskyrė švelnesnę nuobaudą, t. y. vietoje VDI paskirtų 4 tūkst. Eur baudų 4 bylose, paskyrė viso 2,6 tūkst. Eur. baudų. Didžiausia bauda už nelegalų darbą, kurią skyrė VDI – 5,5 tūkst. Eur (2 atvejai), tokio dydžio bauda skirta dėl pakartotinumų. Didžiausia bauda skirta VDI už nelegalų darbą, kai pažeidimas buvo padarytas pirmą kartą – 3 tūkst. Eur. (3 atvejai). Pažymėtina, kad teismai, gavę skundus, VDI priimtus 4 nutarimus nelegalaus darbo bylose pakeitė ir paskyrė švelnesnę nuobaudą, t. y. vietoje VDI paskirtų 4 tūkst. Eur baudų 4 bylose, paskyrė viso 2,6 tūkst. Eur. baudų.

Pagal ANK nuo 2021 m. liepos 1 d. VDI išnagrinėjo 150 nelegalaus darbo bylų dėl 269 asmenų ir paskyrė 177,85 tūkst. Eur baudų. ANK 95 straipsnio sankcijoje numatyta administracinė nuobauda VDI buvo paskirta 147 administracinių nusižengimų bylose dėl 265 asmenų-vidutiniškai 1,21 tūkst. eurų už kiekvieną atvejį. Tik vienoje VDI išnagrinėtoje administracinių nusižengimų byloje skirta mažesnė nei sankcijoje nustatyta administracinė nuobauda – 400 Eur, atsižvelgus į tai, kad su dirbusiais 3 užsieniečiais darbo sutartys buvo sudarytos, tačiau jų buvimas Lietuvos Respublikoje buvo neteisėtas pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. vasario 26 d. nutarimo Nr. 152 „Dėl valstybės lygio ekstremaliosios situacijos paskelbimo“, nuostatas. Pažymėtina, kad analogiškose bylose teismai taip pat taikė ženkliai mažesnes baudas. 2021 m. VDI darbo inspektoriai, nagrinėję administracinio nusižengimo bylas pagal ANK 95 straipsnį, nutraukė 3 administracinio nusižengimo bylas (2,0 proc.). Didžiausia bauda už nelegalų darbą, kurią skyrė VDI – 5,5 tūkst. Eur (2 atvejai), tokio dydžio bauda skirta dėl pakartotinumų. Didžiausia bauda skirta VDI už nelegalų darbą, kai pažeidimas buvo padarytas pirmą kartą – 3 tūkst. Eur. (3 atvejai). Pažymėtina, kad teismai, gavę skundus, VDI priimtus 4 nutarimus nelegalaus darbo bylose pakeitė ir paskyrė švelnesnę nuobaudą, t. y. vietoje Valstybinės darbo inspekcijos paskirtų 4 tūkst. Eur baudų 4 bylose, paskyrė viso 2,6 tūkst. Eur. baudų.

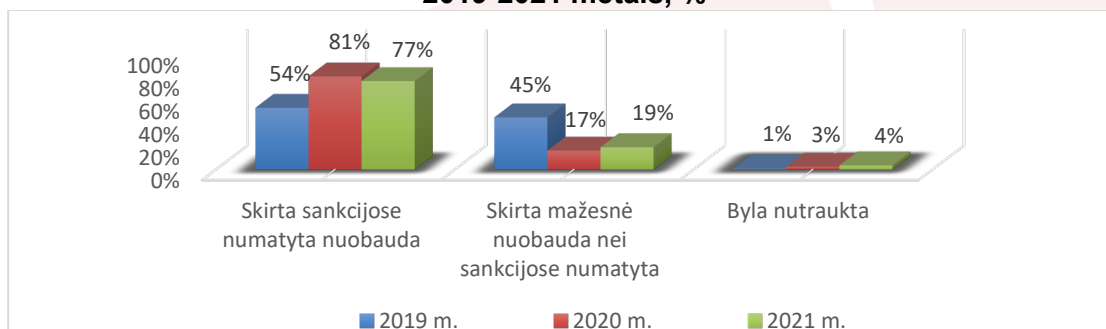
2021 m. pagal ANK 95 straipsnį teismai ir VDI inspektoriai, nagrinėję bylas, nutraukė 8 bylas (3,7 proc. išnagrinėtų bylų), lyginant su 2019-2020 m., nutrauktų bylų skaičius padidėjo. Pažymėtina, kad 2021 m. VDI inspektoriai, nagrinėję administracinio nusižengimo bylas pagal ANK 95 straipsnį, nutraukė 3 administracinio nusižengimo bylas (2,0 proc. išnagrinėtų bylų).

Dažniausiai išnagrinėtos bylos pagal ANK 95 straipsnį buvo nutraukiamos remiantis ANK 591 straipsnio 1 punktu, t. y. kai padaryta veika neturi administracinio nusižengimo požymių, tokios nutrauktos administracinių nusižengimų bylos 2021 m. buvo penkios. Pažymėtina, kad nutrauktose administracinių nusižengimų bylose dėl nelegalaus darbo ANK 591 straipsnio 1 punkto pagrindu, t. y. kai padaryta veika neturi administracinio nusižengimo požymių, viena iš pagrindinių problemų yra įrodymų vertinimas, t. y. dalis bylų buvo nutrauktos motyvuojant nepakankamu įrodymų buvimu, teismai nevienodai vertina pateikiamų įrodymų pakankamumą. 2021 m. viena byla buvo nutraukta administracinė atsakomybėn traukiamam asmeniui mirus, 1 administracinė byla gražinta naujo AN protokolo surašymui, 1 administracinė byla nutraukta ir gražinta papildomų duomenų surinkimui ir įvertinimui.

Administracinių nusižengimų bylų dėl nelegalaus darbo nagrinėjimo teismuose rezultatai 2019-2021 m. pateikiami 65 grafike.

65 grafikas

Administracinių nusižengimų bylų dėl nelegalaus darbo nagrinėjimo teismuose rezultatai 2019-2021 metais, %

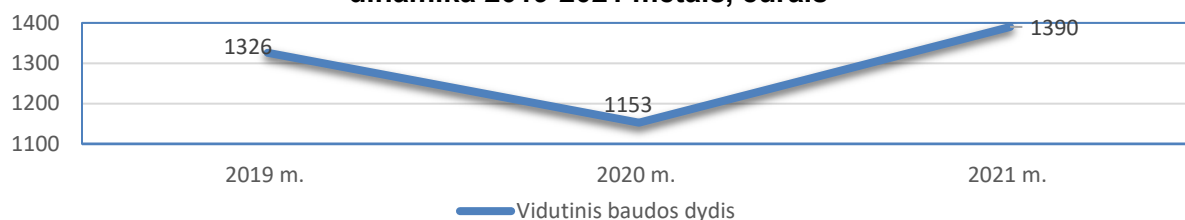
Šaltinis: Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos duomenys

Traukdami administracinę atsakomybę asmenis pagal ANK 95 straipsnį, 2019-2021 m. teismai taikė įvairių dydžių baudas. Vidutinis administracinės baudos dydis 2021 metais už kiekvieną nelegalaus darbo atvejį buvo 1390 Eur (2020 m. – 1153 Eur, 2019 m. – 1326 Eur), t. y. 64 Eur didesnis negu 2019 m. Pažymėtina, kad 2020 m. nuobaudos vidurkis, palyginti su 2019

metais, buvo sumažėjęs 13 proc., o tam galimai turėjo įtakos paskelbtas karantinas dėl COVID-19 ligos ir švelnesnė teismų pozicija vertinant pažeidimų pobūdį ir įmonių atsakomybę. Vidutinės administracinės baudos dydžio (eurais) pagal ANK 95 straipsnį (nelegalus darbas) kitimo dinamika už 2019–2021 m. pateikiama 66 grafike.

66 grafikas

Vidutinės administracinės baudos pagal ANK 95 straipsnį (nelegalus darbas) kitimo dinamika 2019-2021 metais, eurai

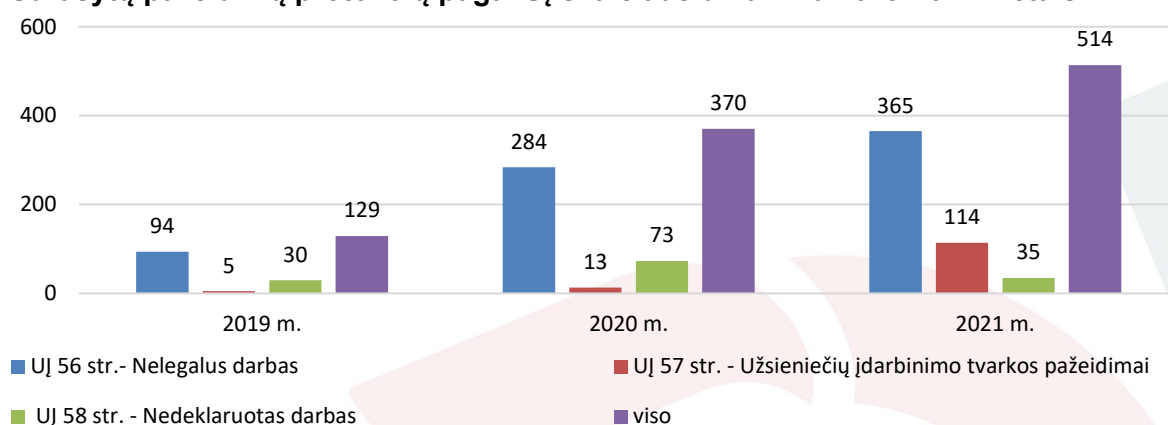

Šaltinis: Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos duomenys

2021 m. darbdaviams (juridiniams asmenims) pagal UĮ 56 straipsnį (Nelegalus darbas) buvo surašyti 365 pažeidimų protokolai, pagal UĮ 57 str. (Užsieniečių įdarbinimo ir informavimo tvarkos pažeidimai) buvo surašyta 114 pažeidimų protokolų, o pagal UĮ 58 str. 1 d. (Nedeklaruotas darbas) – 16 pažeidimų protokolai. 2020 m. darbdaviams (juridiniams asmenims) pagal UĮ 56 straipsnį (Nelegalus darbas) buvo surašyti 284 pažeidimų protokolai, pagal UĮ 57 str. (Užsieniečių įdarbinimo tvarkos pažeidimai) buvo surašyta 13 pažeidimų protokolų, o pagal UĮ 58 str. 1 d. (Nedeklaruotas darbas) – 73 pažeidimų protokolai. 2021 m., lyginant su 2020 m., 25 % išaugo bendras surašytų pažeidimų protokolų juridiniams asmenims skaičius, o lyginant su 2019 m., beveik 4 kartus. Tai yra susiję su tuo, kad 2018-2019 m., pagal surašytus pažeidimų protokolus pagal UĮ 56 straipsnį ir priimtus nutarimus skirti baudas, vyko teisminiai ginčai, nes įmonės atstovaujantys advokatai bandė įrodinėti, kad darbdavio atsakingo asmens baudimas už nelegalų darbą pagal ANK ir darbdavio juridinio asmens baudimas pagal UĮ laikytinas dvigubu baudimu. 2019 m. pabaigoje susiformavo teisminė praktika, kai teismai pasisakė, kad pagal UĮ yra baudžiamas juridinis asmuo ir yra taikoma ne administracinė, o finansinė sankcija, todėl nėra laikoma, kad už tą patį pažeidimą yra baudžiama du kartus. Surašytų pažeidimų protokolų pagal UĮ skaičiaus dinamika 2019-2021 m. pateikiama 67 grafike.

67 grafikas

Surašytų pažeidimų protokolų pagal UĮ skaičiaus dinamika 2019-2021 metais

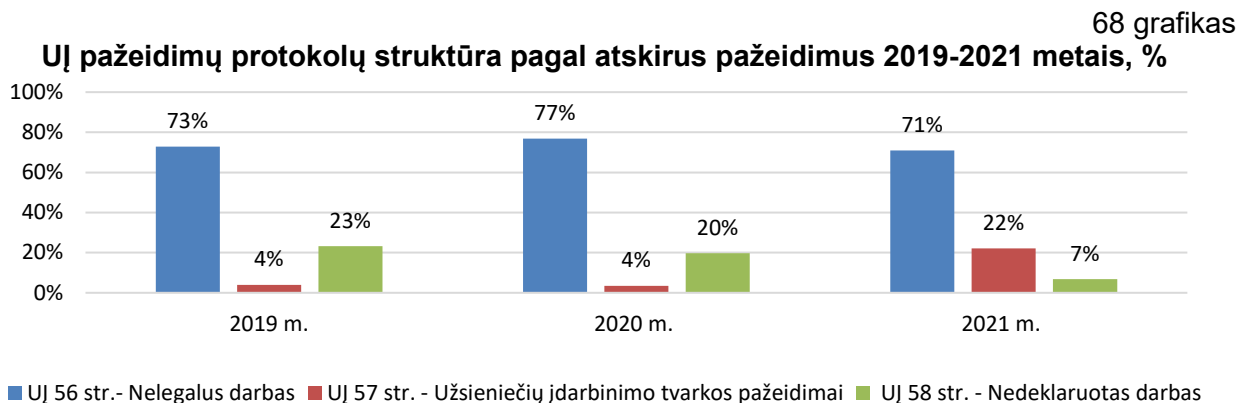

Šaltinis: Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos duomenys

Pažymėtina, kad daugiausiai pažeidimų protokolų pagal UĮ 56 straipsnį (Nelegalus darbas) buvo surašyta 2021 m. ir sudarė 71 % surašytų pažeidimų protokolų skaičiaus, ir lyginant su 2019 m. padidėjo 4 % punktais. Surašytų pažeidimų protokolų skaičius pagal UĮ 57 straipsnį (užsieniečių įdarbinimo ir informavimo tvarkos pažeidimai) 2019-2020 m. sudarė 4 % surašytų pažeidimų protokolų, o 2021 m. ženkliai išaugo iki 22 % surašytų pažeidimų protokolų ir tai susiję su UĮ 57 str. pakeitimais, kurie įsigaliojo 2021 m. liepos 1d. Atkreiptinas dėmesys, kad 2019 m. daugiausiai pažeidimų protokolų juridiniams asmenims (23 %) surašyta pagal UĮ 58 straipsnį (Nedeklaruotas darbas), 2020 m. sumažėjo 3 % punktais ir sudarė 20 % surašytų pažeidimų protokolų, o 2021 m. dar labiau sumažėjo ir sudarė tik 7 % pažeidimų protokolų. Kaip jau minėta, tam taip pat turėjo įtakos COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos) pandemija, dominuojantis nelegalus darbas statybų sektoriuje ir užsieniečių įdarbinimo ir informavimo tvarkos pažeidimai, o taip pat dėl įvestų

karantinų sumažėjęs kontaktinių nedeklaruoto darbo patikrinimų skaičius.

Pateikiama pažeidimų protokolų (UĮ) struktūra pagal atskirus pažeidimus 2019-2021 metais 68 grafike.

Šaltinis: Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos duomenys

2021 m. VDI pagal surašytus pažeidimų protokolus juridiniams asmenims pagal UĮ priėmė viso 436 nutarimus skirti baudas, t. y., lyginant su 2020 m. (252), 73% daugiau, o lyginant su 2019 m. (140) 3 kartus daugiau.

Bendra juridiniams asmenims paskirtų 2021 m. baudų suma – 777,05 tūkst. Eur, ir lyginant su 2020 m. (562,8 tūkst. Eur tūkst. Eur), yra beveik 1,5 karto didesnė, nes daugiau nelegaliai dirbusių asmenų buvo nustatyta įmonėse, o lyginant su 2019 m. (156 tūkst. Eur), beveik 5 kartus didesnė paskirtų baudų suma.

Priimtų nutarimų, tiek paskirtų baudų didėjimą nulėmė didesnis pažeidimų protokolų skaičiaus surašymas, kai susiformavo teismų praktika, t. y. kai VDI nutarimus, skirti juridiniams asmenims baudas už nelegalų darbą, teismai paliko nepakeistais, ir savo sprendimais teismai pripažino, kad VDI, paskirdama juridiniams asmenims ekonomines sankcijas, teisingai taikė Užimtumo įstatymo nuostatas.

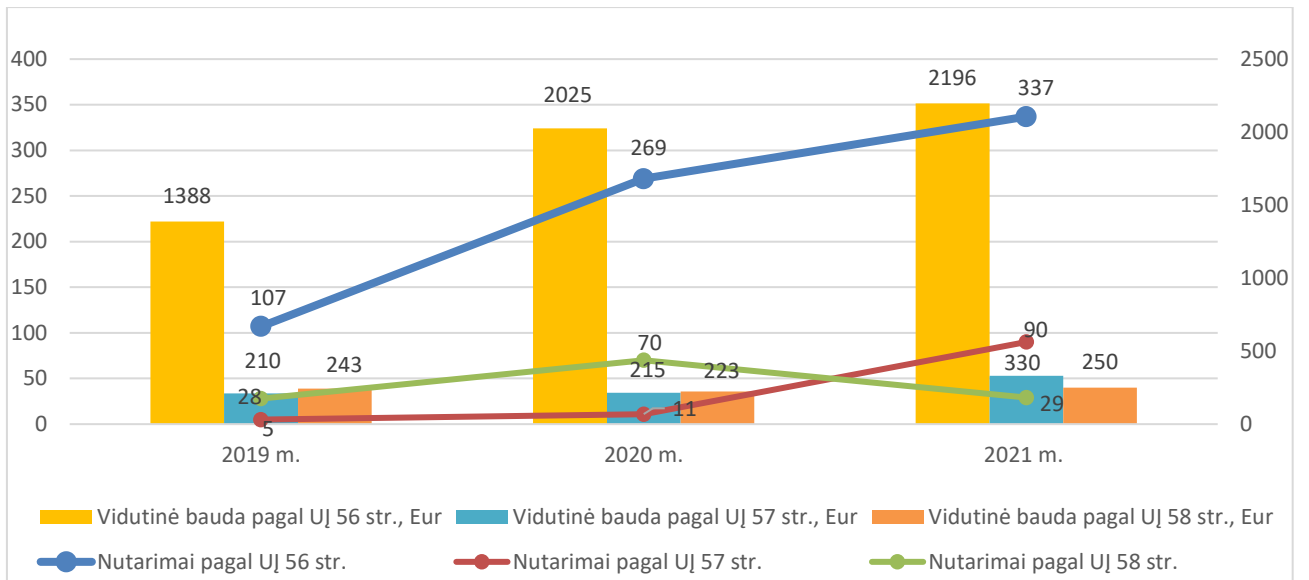
2021 m., lyginant su 2020 m., 2,4 karto mažiau buvo priimta nutarimų skirti juridiniams asmenims baudas už nedeklaruotą darbą, nes buvo nustatyta mažiau nedeklaruoto darbo atvejų. 2021 m. daugiau kaip 8 kartus, lyginant su 2020 m., buvo priimta nutarimų skirti baudas juridiniams asmenims už užsieniečių įdarbinimo ir informavimo tvarkos pažeidimus. 2021 m. VDI pagal UĮ 56 str. nelegalaus darbo pažeidimo juridiniams asmenims bylose priėmė 337 nutarimus ir paskyrė 740,1 tūkst. Eur baudų. Didžiausios baudos, paskirtos pagal UĮ 56 str. dėl nelegalaus darbo, buvo 27,8 tūkst. Eur ir 25,2 tūkst. Eur. Tokie baudų dydžiai buvo paskirti, nes įmonėse buvo nustatytas didelis nelegaliai dirbusių asmenų skaičius. Vieną VDI nutartį juridiniam asmeniui dėl nelegalaus darbo teismas pakeitė ir paskyrė švelnesnę nuobaudą, t. y. vietoje VDI paskirtos 22 584 Eur baudos, paskyrė 20 702 Eur dydžio baudą.

Priimtų nutarimų pagal UĮ skaičiaus ir juridiniams asmenims skirtų baudų vidurkio (Eur) dinamika 2019-2021 m. pateikiama 69 grafike.

69 grafikas

Priimtų nutarimų pagal UĮ skaičiaus ir juridiniams asmenims skirtų baudų vidurkio (Eur) dinamika 2019-2021 metais

Šaltinis: Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos duomenys

TENDENCIJOS IR IŠVADOS

Darbo įstatymų vykdymo pažeidimai:

Darbo rinkos šešėlis 2020-2021 m. COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos) pandemijos metu ryškiai pasireiškė darbdavių reputaciją žeminančiu nesąžiningumu per necivilizuotus darbo santykius, neretai grindžiamus darbuotojo psichologiniu spaudimu ar grasinimu, iškreiptu apmokėjimu už darbą: nelegaliu darbu, nuolat vėluojančiu darbo užmokesčiu, „vokeliais“, minimaliu ar dar mažesniu atlyginimu, nedeklaruotu darbu, vertimu dirbti prastovų metu ir pan..

1. 2021 m. darbo apmokėjimo pažeidimai (neteisingo viršvalandinio ir nakties darbo bei už darbą poilsio ir švenčių dienomis apmokėjimo) sudarė 44 proc. nustatytų darbo įstatymų pažeidimų, t. y. vis daugiau atvejų yra nustatoma, kai darbuotojams nesumokamas visas uždirbtas darbo užmokestis. Šią tendenciją taip pat pagrindžia didelis kiekis 2021 m. gautų skundų dėl darbo apmokėjimo (420), taip pat pateiktuose ir išnagrinėtuose darbo ginčų komisijose darbuotojų prašymuose iškeltų reikalavimų dėl darbo apmokėjimo skaičius – 7 537. Ekonominės veiklos sektoriai, kuriuose pasireiškia nedeklaruotas darbas – transportas ir saugojimas, apdirbamoji gamyba, viešasis maitinimas ir kitos aptarnavimo veiklos. Per 2021 m. 83 proc. (990 asmenų) visų nedeklaruotą darbą dirbusių asmenų (1194 asmenys) buvo nustatyta šiuose sektoriuose.

2. darbo ir poilsio laiko organizavimo pažeidimai 2020-2021 m., lyginat su 2019 m., mažėjo, ir 2021 m. sudarė 37% VDI patikrinimų metu nustatytų pažeidimų. Tą sąlygojo tai, kad VDI 2019 m. skyrė labai didelį dėmesį ir resursus įvairių nedeklaruoto darbo formų kontrolei. Inspekciniių veiksmų metu buvo siekiama nustatyti ar rizikingiausių ekonominių veiklų sektorių (transporto, prekybos, viešojo maitinimo ir kitų paslaugų) darbdaviai tinkamai žymi ir apskaito dirbtą darbo laiką, viršvalandinį ir naktinį darbo laiką, darbą poilsio dienomis, t. y. buvo kontroliuojama, kaip laikomasi darbo ir poilsio laiko režimo reikalavimų, ar tinkamai įforminamos darbo sutarties sąlygos, tuo pačiu ar apmokama darbuotojui už darbą bei sumokami nustatyti mokesčiai. Nepriklausomai nuo to, kad 2020-2021 m. buvo nustatyta mažiau darbo ir poilsio laiko apskaitos pažeidimų, bet prognozuojama, kad ši problema bus galimai aktuali ir 2022 m., todėl VDI atliks patikrinimus transporto sektoriaus įmonėse, kurios dėl darbo ir poilsio organizavimo pažeidimų yra pakankamai rizikingos.

3. darbo sutarties sudarymo, vykdymo ir pasibaigimo pažeidimai 2021 m., lyginant su 2020 m. (8 %), padidėjo 2 % punktais ir sudarė 10 % nustatytų pažeidimų, o lyginant su 2019 m. (6 proc.), padidėjo net 4 % punktais.

4. tikėtina, kad darbo įstatymų pažeidimų 2022 m. ženkliai mažėjimo nebus dėl objektyvių priežasčių – tai susiję su prognozuojamu ekonominiu nuosmukiu dėl karo Ukrainoje, agresorei Rusijai taikomomis sankcijomis, išaugusiomis energetinių resursų ir kitų žaliavų kainomis, žaliavų ir prekių tiekimo grandinių trikdžiais, statybų sektoriaus apimčių mažėjimu, galimomis naujomis COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos) atmainomis ir ligos protrūkiais, galimais ūkio subjektų bankrotais bei su tuo susijusiais neteisėtais darbuotojų atleidimais, išaugusiu migracijos ir ilgalaikės bedarbytės mastu;

5. VDI, įtraukdama įmones į laikinojo įdarbinimo įmonių sąrašą, dar 2019 m. pastebėjo tendenciją, kad prašymus įtraukti įmones į laikinojo įdarbinimo įmonių sąrašą pateikia įmonės, kurių vadovai yra užsienio piliečiai, įmonės Juridinių įmonių registre būna neseniai registruotos, t. y. iki prašymo pateikimo dienos nevykdė veiklos, neturi darbuotojų, tik akcininką arba paskirtą direktorių. Pastebėtina, kad labai mažai į sąrašą įtraukiama įmonių, kurių pagrindinė ekonominė veikla yra įdarbinimo agentūrų veikla, laikinojo įdarbinimo agentūrų veikla ar kitas darbo jėgos teikimas. Pastebėta, kad laikinojo įdarbinimo veiklą vis daugiau pradėjo vykdyti transporto paslaugų ir statybos sektoriaus įmonės, nors šiuose sektoriuose yra darbo jėgos trūkumo problema, kurią darbdaviai sprendžia įdarbindami trečiųjų šalių piliečius. Pažymėtina, kad tik mažiau nei 50 proc. laikinojo įdarbinimo įmonių, kurios įtrauktos į laikinojo įdarbinimo įmonių sąrašą, tinkamai vykdo teisės aktuose nustatytas prievoles teikti VDI informaciją – apie ketinimą tęsti laikinojo įdarbinimo veiklą, paskutinę pusmečio dieną pagal darbo sutartis įdarbintų faktinį laikinųjų darbuotojų skaičių, apie nutrauktą laikinojo įdarbinimo veiklą. Tokie faktai, kai laikinojo įdarbinimo įmonės neteikia VDI informacijos, ilgą laiką po įtraukimo į sąrašą nevykdo laikinojo įdarbinimo veiklos, arba veiklą vykdo labai trumpai, sukelia pagrįstus klausimus kokiais tikslais įmonės siekia būti įtrauktos į sąrašą. 2021 m. VDI sulaukia vis daugiau prašymų išduoti rašytines pažymas apie tai, kad įmonės yra įtrauktos į VDI administruojamą laikinojo įdarbinimo įmonių sąrašą. Šie dokumentai laikinojo įdarbinimo įmonėms yra reikalingi dėl laikinojo įdarbinimo arba tarpininkavimo įdarbinant veiklos kitose ES valstybėse narėse (dažniausiai – Vokietijoje), o tai leidžia daryti išvadą, kad vis daugiau laikinųjų darbuotojų dirba ne Lietuvoje, o yra siunčiami pas darbo naudotojus arba įdarbinami kitose ES

valstybėse. VDI 2020-2021m. pateikė SADM siūlymus dėl laikinojo įdarbinimo veiklos teisinio reguliavimo tobulinimo, 2022 m. balandžio mėn. Lietuvos Respublikos Seimui yra pateiktas Darbo kodekso 721 str. pakeitimo projektas, kuriame yra numatyta VDI teisės išbraukti laikinojo įdarbinimo įmones iš sąrašo, jeigu jos nustatytais terminais nepateikia VDI atitinkamų ataskaitų arba jei 3 mėnesius deklaruos, jog neturi įdarbintų laikinųjų darbuotojų;

6. Apibendrinant galima daryti išvadą, kad žemo lygio darbdavių darbo kultūra, t. y. kai nesilaikoma darbų saugos reikalavimų, neužtikrinamas tinkamas darbuotojų darbo ir poilsio režimas, kai mokamas mažas darbo užmokestis arba dalis darbo užmokesčio mokama „vokeliuose“, kai neapmokamas viršvalandinis bei darbas poilsio dienomis, darbuotojams neužtikrinamas socialinis saugumas, kai nėra investuojama į darbuotojų kvalifikaciją, kai didžioji sukuriama pridėtinės vertės dalis atitenka įmonių savininkams, neigiamai veikia darbo rinką, t. y. didina jos šėšėlį. Darbo jėgos apmokestinimo dydis dažnai yra tas veiksnys, kuris turi neigiamos įtakos darbo kultūrai, ypatingai mažoms organizacijoms, ir tampa priežastimi daryti darbo įstatymų pažeidimus. Tai didėja esant blogai ekonominei situacijai. Pagrindinės priežastys ir paskatos pažeidinėti darbo įstatymus 2020-2021 m. buvo dėl COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos) pandemijos užsitęsę karantinai, jų metu taikomi verslo apribojimai, mokamos subsidijos už prastovas, dėl išaugusios infliacijos blogėjanti verslo ir darbuotojų finansinė padėtis.

Nelegalaus (neteisėto) darbo kontrolė:

1. pagrindinės nelegalaus ir nedeklaruoto darbo, neregistruotos savarankiškos veiklos reiškinių atsiradimo priežastys Lietuvoje yra valstybės socialinė ekonominė aplinka ir darbdavių ir darbuotojų požiūris į nelegalaus (neteisėto) darbo reiškinius, žemas visuomenės tokių reiškinių nepakantumo ir tolerancijos lygis. Tiek rinkos tyrimus atliekančių bendrovių teigimu, tiek nedeklaruotą darbą kontroliuojančių institucijų nuomone, pagrindinės priežastys, dėl kurių tiek verslas, tiek gyventojai imasi nelegalaus darbo arba neregistruotos (neteisėtos) veiklos, yra šios:

- dideli su darbo santykiais susiję mokesčiai sudaro paskatą darbdaviams ir darbuotojams nemokėti valstybei mokesčių bei taikyti nelegalaus ir nedeklaruoto darbo santykius, vykdyti neregistruotą savarankišką veiklą;

- mažas darbo užmokestis – skatina žmones pasididinti savo pajamas renkantis nelegalų (neteisėtą) ir nedeklaruotą darbą bei darbo užmokestį „vokeliuose“;

- valstybės parama – nedarbo išmokos, socialinė pašalpa ir kt. – turi įtakos žmonių sprendimams dirbti ar nedirbti, taip pat kai kuriais atvejais prisideda ir prie skatinimo dirbti nelegaliai arba vykdyti nedeklaruotą savarankišką veiklą. Kai valstybės parama yra panaši į darbo užmokestį, kurį žmogus galėtų gauti dirbdamas, motyvacija dirbti sumažėja, nes dirbdamas legaliai žmogus praranda valstybės paramą arba ji yra sumažinama. Tai tampa paskata dirbti nelegaliai, slėpti oficialias pajamas ir šitaip išlaikyti abu pajamų šaltinius – valstybės paramą ir nelegaliai gaunamą darbo užmokestį;

- įvairūs gyventojų finansiniai įsipareigojimai ir susikaupusios skolos, kurių vykdymas priklauso nuo oficialiai gaunamų pajamų dydžio. Dažniausi įsipareigojimai, kurių vengiama – tai mokėjimas vaikų išlaikymui, baudos, įvairūs įsiskolinimai kredito įstaigoms, susikaupusios skolos už komunalinius mokesčius ir pan. Gyventojai, nenorėdami vykdyti savo finansinių įsipareigojimų arba siekdami išlaikyti bent minimalų pragyvenimo šaltinį, dažniausiai vengia gauti legalias pajamas, todėl dirba nelegaliai, neregistravę veiklos, patys inicijuoja darbo užmokesčio gavimą „vokeliuose“;

- žemas gyventojų sąmoningumo lygis, nelegalaus (neteisėto) darbo toleravimas visuomenėje;

2) analizuojant nelegaliai dirbusių asmenų nustatymą pagal ekonominės veiklos sektorius, matyti, kad nelegalaus darbo apraiškų tendencijos ekonominės veiklos sektoriuose ir toliau išlieka labai panašios. 2021 m. daugiausia ND patikrinimų atlikta statybos sektoriuje – 2 184, ir tai sudarė 56 % visų atliktų ND patikrinimų. Nustatytų nelegaliai (neteisėtai) dirbusių asmenų skaičius statybų sektoriuje 2021 m. sudarė beveik 64 % nustatytų nelegaliai (neteisėtai) dirbusių asmenų, o lyginant su 2020 m., sumažėjo 4 % punktais. Statybų sektoriuje daugiausiai taip pat buvo nustatyta nebelegaliai (neteisėtai) dirbusių užsieniečių – tai sudarė 64 % nustatytų nelegaliai (neteisėtai) dirbusių užsieniečių. Pažymėtina, kad 2021 m. antrąjį pusmetį reikšmingai sumažėjo inžinerinių statinių statybos apimtys, labiausiai tikėtina, kad dėl stipriai sulėtėjusio valdžios sektoriaus investicinių projektų įgyvendinimo (labiausiai dėl padidėjusių investicinių projektų sąmatų). Nuo 2021 m. vidurio stebėtas negyvenamųjų pastatų statybos apimčių mažėjimas, o praėjusių metų paskutinį ketvirtį traukėsi sparčiau nei per visą pandemiją. Tokie viso statybos sektoriaus raidai įtakos turėjo darbuotojų, gamybos įrenginių ir medžiagų trūkumas, o tai galimai turėjo įtakos

nustatytų nelegaliai (neteisėtai) dirbusių asmenų skaičiaus sumažėjimui, lyginant su 2020 m. Tikėtina, kad nurodyti veiksniai, taip pat gyvenamosios statybos apimtys, 2022 m. turės įtakos nelegalaus darbo mastui statybos sektoriuje. Kitas labai svarbus faktorius, kuris sudarys prielaidas nelegalaus (neteisėto) darbo masto mažėjimui statybos sektoriuje, tai nuo 2022 m. balandžio 1 d. Skaidriai dirbančiojo ID kodo sistemos įdiegimas ir naudojimas statybų sektoriuje bei už pažeidimus taikomos pakankamai didelės baudos (pvz. užsakovui ar jo įgaliotam rangovui (juridiniams asmenims) už reikalavimų tikrinti ar asmuo statybvietėje turi Skaidriai dirbančiojo ID kodą nevykdymą bauda nuo 2000 iki 5000 EUR);

3) 2022 m. rizikingiausiais ekonominės veiklos sektoriais, kuriuose gali pasireikšti nelegalus darbas ir vykdoma neregistruota savarankiška veikla, prognozuojama toliau išliks statyba, apdirbamoji pramonė, aptarnavimo veikla (įvairių paslaugų teikimas gyventojams), didmeninė ir mažmeninė prekyba, transportas ir saugojimas. Šiuose sektoriuose VDI vykdys kontrolės ir prevencijos priemones. Dėl įvesto statybos sektoriuje Skaidriai dirbančiojo ID kodo ir taikomų pakankamai didelių sankcijų, 2022 m. tikėtina, kad neregistruota savarankiška veikla dominuos individualios statybos namuose, renovuojamuose namuose ir remontuojamuose butuose. Pagal nustatomų nelegaliai dirbusių asmenų skaičių kituose sektoriuose, galima daryti išvadą, kad juose nustatomų nelegaliai dirbusių asmenų skaičius išlieka beveik nepakitęs arba mažėja;

4) ekonominės veiklos sektoriai, kuriuose pasireiškė nedeklaruotas darbas – transportas, viešasis maitinimas, prekyba, apdirbamoji gamyba. Per 2021 m. beveik 77 % (915 asmenų) visų nedeklaruotą darbą dirbusių asmenų (1194 asmenys) buvo nustatyta šiuose sektoriuose. Prognozuojama, kad 2022 m. nurodyti sektoriai išliks rizikingiausiais sektoriais, kuriuose dominuos nedeklaruoto darbo apraiškos;

5) per 2021 m. visos nelegalų (neteisėtą) darbą kontroliuojančios institucijos nustatė 1147 asmenis, kurie vykdė nedeklaruotą savarankišką veiklą (2020 m. – 1505; 2019 m. – 2004), ir tai sudaro 52 % nustatytų nelegalų (neteisėtą) dirbusių asmenų. Neregistruotą savarankišką veiklą vykdančių asmenų sumažėjimas 2020-2021 m., galimai susijęs dėl COVID-19 ligos įvestais karantinais. Atsižvelgiant į tai, kad baudos dydis nuo 2021 lapkričio 1 d. už nedeklaruotą savarankišką veiklą ženklai padidintas, prognozuojama, kad tai gali atgrasinti gyventojus vykdyti neregistruotą savarankišką veiklą ir paskatinti darbuotojus nebepreisiimti atsakomybės, kai darbiniai santykiai apsimestinai keičiami civiliniais santykiais. Kaip viena iš priežasčių, kuri gali teigiamai paveikti nelegalaus darbo ir neregistruotos savarankiškos veiklos vykdymo mastus, būtų užimtumo sistemos pokyčiai, susiję su ilgalaikių bedarbių skaičiaus mažinimu. Vienas iš esminių pakeitimų – tai supaprastintas bedarbio statuso panaikinimas. Bedarbio statusas būtų naikinamas: jei žmogus be svarbių priežasčių du kartus per 12 mėnesių atsisakytų siūlomo tinkamo darbo, jeigu Užimtumo tarnyba žmogui 2 tinkamo darbo pasiūlymus pateiks per trumpesnį laiką, pavyzdžiui, per 6 ar 8 mėnesius, o žmogus atsisakys jam siūlomo darbo, tai bedarbio statuso neteks, kai tik atsisakys 2 tinkamo darbo pasiūlymo. Taip pat bedarbio statusas iš karto būtų panaikinimas ir tuo atveju, jeigu Užimtumo tarnyba gautų informacijos apie bedarbio nelegaliai gautas ar gaunamas pajamas ir nelegalų darbą.

6) siekiant minimizuoti nelegalaus darbo ir neregistruotos savarankiškos veiklos vykdymą statybų sektoriuje siūloma diskutuoti dėl galimybių teisinėmis priemonėmis apriboti statybų sektoriuje naujų butų su daline apdaila pardavimą. Paskata 2019-2021 m. gyventojams įsigytus butus įsirengti sudarant sutartis su įmonėmis arba asmenimis vykdančiais individualią veiklą pagal pažymą, buvo galimybės pasinaudoti Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo (toliau – GPMĮ) 21 str. numatyta GPM lengvata taikoma sumoms, sumokėtoms tiek už gyvenamosios, tiek negyvenamosios paskirties pastato ar kito statinio apdailos ir bet kokio remonto darbus (neįskaitant sumų, sumokėtų už darbams atlikti reikalingas medžiagas, priemones, mechanizmus, sistemas ir pan.), tačiau nuo 2022 m. ši lengvata panaikinta. Siūlytina, svarstyti vėl numatyti minėtą lengvatą ir padidinti gražintinas GPM dydžio sumas.

7) VDI, vykdydama savo funkcijas, nuolat siekia bendradarbiavimo plėtojant socialinį dialogą darbo santykių, darbuotojų saugos ir sveikatos, nelegalaus ir nedeklaruoto darbo, neteisėtos veiklos kontrolės ir prevencijos klausimais. Tam, kad kova su šešėline ekonomika būtų sėkminga, VDI mano, kad labai svarbus socialinių partnerių aktyvus įsitraukimas ir veikimas kartu, ugdant darbo teisės bei darbuotojų saugos ir sveikatos pažeidimų, nelegalaus, nedeklaruoto darbo ir neteisėtos veiklos prevencijos kultūrą, siekiant gerinti darbuotojų darbo sąlygas, mažinant darbuotojų saugos ir sveikatos bei darbo teisės pažeidimų skaičių, nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų skaičių.

Užsienio šalių piliečių nelegalaus darbo kontrolė:

1) pastaraisiais metais išaugo nustatytų nelegaliai dirbusių užsienio šalių piliečių skaičius: palyginus su 2020 m., 2021 m. jų skaičius padidėjo nuo 359 iki 438 asmenų, arba 18 %. Nustatomų nelegaliai dirbančių užsienio šalių piliečių skaičiaus augimui turėjo įtakos keli veiksniai – geopolitinė situacija Baltarusijos ir Ukrainos Respublikose, auganti kvalifikuotos darbo jėgos stoka statybų, transporto bei paslaugų sektoriuose. Neatmestina galimybė, kad tokie Lietuvos Respublikoje dirbantys užsienio šalių piliečiai gali būti prekybos žmonėmis aukos, kurios yra išnaudojamos darbui. Dėl karo Ukrainos Respublikoje besiglaudžiantys karo pabėgėliai (daugumą sudaro moterys) Lietuvos Respublikoje intensyviai ieško darbo, todėl prognozuojama, kad dėl kalbos barjero, teisinio reglamentavimo aspektų nežinojimo, nesąžiningo verslo, 2022 m. gali išaugti nelegaliai ir nedeklaruotą darbą arba neregistruotą savarankišką veiklą vykdančių užsieniečių, taip pat gali išaugti jų išnaudojimo priverstiniam darbui grėsmė.

2) transporto ekonominės veiklos sektorius reikalauja atitinkamo skaičiaus darbuotojų (vairuotojų) krovinių pervežimo poreikiams patenkinti, todėl transporto sektoriaus įmonėse vis dažniau ir dažniau įdarbinami trečiųjų šalių piliečiai. Išaugo nelegaliai nustatytų užsieniečių skaičius transporto ir saugojimo sektoriuje: palyginus su 2020 m., 2021 m. jų skaičius padidėjo nuo 56 iki 77, t. y. 27 %. Įdarbinti užsienio šalių piliečiai dažnai nežino savo teisių, jiems pateikiami pasirašyti su darbo santykiais ir jų apmokėjimu susiję dokumentai lietuvių kalba, todėl jiems nesuprantami, o tai sudaro galimybes darbdaviams pažeisti jų teises, atimamos galimybės savo teises apginti darbo ginčų komisijoje ar teismuose. Situacija turi pasikeisti, nes nuo 2022m. sausio 1 d. įsigaliojo Darbo kodekso pataisos, kurios numato, kad darbo užmokestis bei kitos su darbo santykiais susijusios išmokos, taip pat dienpinigiai ir komandiruočių išlaidų kompensacijos privalo būti mokami tik pavedimu į darbuotojo nurodytą banko mokėjimo sąskaitą. Atsižvelgiant į 2019-2021 m. kontrolės rezultatus, galima teigti, kad transporto sektorius išlieka vienu iš rizikingiausių sektorių, kuriame vis dar nustatoma daug nelegalaus ir nedeklaruoto darbo faktų, nors būtent šiame sektoriuje trūksta darbo jėgos, o ją sudaro didžiąją dalimi užsienio piliečiai, kurių teisės gauti teisingą atlygį už darbą yra pažeidžiamos, tuo pačiu sudarant nesaugias darbo sąlygas dėl netinkamo darbo ir poilsio laiko organizavimo;

3) Darbdaviai, spręsdami darbo jėgos trūkumo problemą, vis plačiau taiko darbuotojų komandiravimo iš užsienio šalių praktiką, nors pasitaiko, kad komandiravimas yra fiktyvus ir tokiu būdu bandoma išvengti su darbo santykiais susijusių mokesčių mokėjimo. Atkreiptinas dėmesys, kad komandiruoti užsieniečiai nėra Lietuvos Respublikos jurisdikcijai priklausančių ūkio subjektų darbuotojai, todėl jų darbo apmokėjimo sąlygos yra nustatomos pagal komandiruojančios įmonės valstybės teisę. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje laikinai dirbantys komandiruoti darbuotojai turi gauti ne mažesnę nei Lietuvoje taikomas minimalusis darbo užmokestis, dažnu atveju jų darbo apmokėjimo sąlygos tik šiek tiek viršija minimaliąsias darbo užmokesčio normas. VDI, inspektuodama įmones, kuriose dirba trečiųjų šalių piliečiai, nenustato blogesnių darbo sąlygų darbo vietose, tačiau pokalbių metu trečiųjų šalių piliečiai dažnai nurodo, kad jų daug gyvena mažame kambaryje, kai kurie praneša, kad gyvena dar blogesnėmis sąlygomis, tačiau komandiruočių darbuotojų iš trečiųjų šalių gyvenamosios vietos kontrolė nėra numatyta. VDI kontroliuoja tik sezoninių darbuotojų-užsieniečių gyvenamąją vietą. Pažymėtina, kad blogos gyvenimo sąlygos yra vienas iš galimų prekybos žmonėmis priverstiniam darbui požymių.

4) Statybos, apdirbamosios pramonės, transporto ir saugojimo sektoriuose trūksta aukštos kvalifikacijos darbuotojų, todėl šiuose sektoriuose dėl lankščios migracijos tvarkos ir galimybių verslui be papildomų darbo leidimų įsivežti pigią darbo jėgą, dirba daug užsienio šalių piliečių, tačiau, pagal 2022 m. kontrolės rezultatus pastebėta, kad ir toliau didėja ir nelegaliai dirbančių užsieniečių skaičius.